CHR. E. REICHS DAGBOG FRA 1864

UDGIVET

VED

AAGE FRIIS

SÆRTRYK AF »DANSKE MAGAZIN« 6. RÆKKE, 2. BIND.

KØBENHAVN

GRÆBES BOGTRYKKERI

1914

Christian Emilius Reich, født 18. April 1822, var ved Begyndelsen af Krigen i 1864 Oberstløjtnant og Chef for den militære Højskole og anset som en overordentlig kundskabsrig og dygtig Officer, der i den foregaaende Tid havde deltaget i Udviklingen af Danmarks Fæstningsvæsen og den danske Hærs Organisation efter Krigen 1848—50. Han var tidlig meget politisk interesseret og var en af de Officerer, der stod C. G. Andræ nær. I 1863 var han blevet kongevalgt Medlem af Rigsraadet, og da Novemberforfatningen traadte i Kraft, gik han over i dettes Landsting. Trods sin Forbindelse med Andræ fulgte han i Reglen de Nationalliberale og havde stemt for Novemberforfatningen. I Begyndelsen af Februar 1864 blev han udnævnt til Stabschef hos den gamle Generalmajor Niels Christian Lunding (1795—1871), Kommandanten i Fredericia, og da denne Fæstning de sidste Dage af April var blevet rømmet, kaldtes han til København og udnævntes til Chef for Københavns Søbefæstning. Da Krigsminister C. C. Lundbye den 18. Maj tog sin Afsked, blev Reich udnævnt til midlertidig Krigsminister og beklædte denne Stilling til den 11. Juli, da han fratraadte sammen med det øvrige Ministerium Monrad. Han var derefter Chef for den militære Højskole, indtil han Aaret efter døde, kun 43 Aar gammel.

Fra det Øjeblik Reich Tirsdag den 23. Februar 1864 afrejste til Fredericia indtil nogle Uger efter sin Afgang fra Krigsministerstillingen, førte han Dagbog over de militære og politiske Begivenheder, han gennemlevede, og efterlod sig derved en Skildring af sin Virksomhed under Fredericias Belejring og i sin Ministertid. Denne Dagbog, en lille Optegnelsesbog i Oktav, blev 19/10 1880 foræret til Gehejmearkivet af C. F. Wegener og forsynedes af denne, hvad der var meget lidet heldigt, med en Mængde Indstregninger med forskellig Blyant samt med enkelte Tilføjelser, hvorpaa A. D. Jørgensen senere henledede Opmærksomheden ved en Paaskrift paa Bindets Indside. Idet Dagbogen med Rigsarkivets Tilladelse her offentliggøres, er selvfølgelig alle disse uvedkommende Indstregninger og Bemærkninger etc. udeladt. For Oversigtens Skyld er Datoerne, som Wegener iøvrigt ogsaa paa nogle Steder har været i Lag med, her i Udgaven normaliseret og fremhævet. Teksten er gengivet bogstavret dog med Rettelse af tydelige Fejl og Skødesløsheder etc. Oplysningerne bl. a. om det store Antal militære Personer der er nævnt, er givet efter de almindelige Hjælpemidler (bl. a. Richters Den danske Landmilitæretat 1801—94, Generalstabsværket over Krigen 1864, Statskalenderen) samt ved Hjælp af H. Holbøll: En Brigadeadjutants Erindringer fra Krigen 1864, hvis Forfatter var i Fredericia under største Delen af Belejringen. Hr. Generalmajor Holbøll samt Hr. Kaptajn M. A. Karmark og Hr. Kaptajn H. A. Bilsted, Arkivar i Krigsministeriet, har venlig givet mig flere Oplysninger.

Tirsdag d. 23. Februar om Aftenen afreist til Fredericia, hvor jeg ankom næste Dag Kl. 4. Qvarteer hos Commandanten (Kammerherre Lorenzen)[1].

Torsdag d. 25. Februar. Om Formiddag Besøg hos Wilster,[2] Neergaard,[3] Scharffenberg,[4] Meyer,[5] Glahn,[6] Holm[7] og Brigadeintendant Svendsen[8]. Ved min Tilbagekomst havde Commandanten befalet, at Telegrammer mellem Fredericia og Veile ligesom do. fra Fyen til Veile kun maatte befordres med hans Samtykke. Efter telegraphisk Opfordring fra Faber[9] indhentedes Krigsministeriets Sanction. Om Eftermiddagen talte jeg til Capt. Schmidt[10] og fik ham til at overtage Pladsmajors Posten, hvilket indbragte mig megen Paaskjønnelse fra Commandantens Side.

Fredag d. 26. Februar. Ikke ude af en Dør formedelst temmelig resultatløs Travlhed. Dagens vigtigste Begivenhed var Foranstaltningen for at arrangere en fast Vognpark af Militairetatens egne Kjøretøier. Da jeg træt og mødig vilde gaae tilsengs, blev en fremmed Spion indbragt, som jeg efter et kort Forhør lod arrestere. Umiddelbart derefter indløb Telegrammer fra Forposterne ved Krybily[11], der berettede, at Preusserne den næste Dag vilde angribe, affattede og af Indhold noget confuse — men dog i Hovedsagen bekræftede ved Telegram fra Sylov,[12] der endvidere indberettede, at Preusserne havde været til Alters i Kolding, at Wrangel[13] havde været der etc. Forposttelegrammerne fortalte endvidere, at Prinds Carl[14] havde harangueret Tropperne og fortalt dem, at de ikke kom hjem, forinden Fredericia var tagen. Commandanten maatte vækkes, og det maa siges til hans Roes, at han conserverede den meest stoiske Ro. Hans første Bemærkning var den, at det var ham klart, at han ved i Øieblikket at foretage Noget kun vilde skabe Confusion og at derfor kun det skulde skee, at Neergaard, hvis Brigade var paa Forpost, selv tidlig om Morgenen skulde begive sig ud og trække Infanteriet tilbage efterladende Cavalleriet paa Overgangen over Nebel Aa. Paa mit Forslag afsendtes der strax et Telegram til Overcommandoen i Sønderborg med summarisk Underretning om, hvad der var indløben, men med

---

[1] Generalmajor Niels Christian Lunding, boede i den tidligere Toldinspektør i Fredericia, Kammerherre C. P. J. Lorentz' Hus.

[2] Oberst Ernst Henrik Claude Wilster.

[3] Oberst Johan Valdemar Neergaard.

[4] Oberst Poul Ulrik Scharffenberg.

[5] Oberst Christian Vilhelm Meyer.

[6] Major Paul Egede Glahn.

[7] Oberstløjtnant Rasmus Olsen Holm.

[8] Brigadeintendant Christen Fugl Svendsen,

[9] Telegrafdirektør P. C. F. Faber.

[10] Kaptajn Niels Charles Schmidt.

[11] Krybily Kro ved Koldingvejen, Syd for Fredericia.

[12] N. P. C. M. Sylow (1849—70), Borgmester i Korsør, var Chef for Hærens Efterretningsvæsen.

[13] Den preussiske General Friedrich v. Wrangel.

[14] Prins Friedrich Carl.

Tilføielse af, at Beretningerne sammenholdte indeholdt saadanne Kriterier, som kunde lade formode, at hvad der forestod ligesaavel kunde gjælde Dybbøl som os. Klokken var nu bleven $1^1/_2$; vi lagde os til at sove med Bestemmelse om at være oppe Kl. 6 næste Morgen.

Løverdag d. 27. Februar. Om Morgenen Kl. 6 mødte Wilster, Brigadecommandeurerne, Holm og Meyer med Stabschefer og Adjutanter for at modtage Instructioner angaaende Udrykningen og Besættelsen af Værkerne. Da Alt var færdigt Kl. c. 11, begav Commandantskabet in pleno sig tilfods langs hele Volden, en anstrengende Tour, som gjorde vor energiske Commandant lidt mat mod Aften.

Søndag d. 28. Februar. I Middagsstunden gjorde jeg med Leutenant Kønicke[1] en Ridetour til Leiren. Efter Hjemkomsten foreslog jeg, og Lunding adopterede Forslaget, at afsende en telegraphisk summarisk Depeche til Overcommandoen, hvori det sagdes, at Meget stod tilbage af Ingenieurkraft og forøget Besætning.

Kønicke fortalte mig paa Touren, at Lunding, da han hørte Krigsministeriets Telegram oplæst om min Ansættelse [sagde]: «Nu, saa kan jeg iaften drikke mig fuld.» — Hr. Commandanten havde, da han talte med mig første Gang, den Godhed at yttre, at Modtagelsen af min Udnævnelse var det første Lysglimt, han i et langt Mørke havde modtaget.

Mandag d. 29. Februar var en paa Spænding riig Dag. I Middagsstunden reed Commandanten, jeg, Christensen[2] og Kønicke ud til Stoustrup. Der meldte Forpostcommandeuren, Capt. Stockfleth,[3] at et Brev fra Wrangel var afleveret i Krybily og afsendt med en Ordonnants, der altsaa var redet os forbi. — Commandanten fortsatte rolig en Harangue, han var ifærd med at holde til Forpostcommandeuren, nogle Kudske etc., og først efter at denne var endt, satte vi os i et godt Trav til Byen. Underveis samtalede vi om det sandsynlige Indhold af Depechen, som Commandanten meente maatte være en Sommation til Overgivelse, hvortil jeg bemærkede, at det rigtignok forekom mig vel stivt at byde os sligt paa en saadan Afstand fra Fæstningen. Han erklærede, at Svaret skulde affattes paa Fransk eller Dansk; paa Tydsk vilde han ikke indlade sig. Ved Porten foreslog jeg ham at lade Recke[4] komme som Translateur. Ved Hjemkomsten viste Brevet sig imidlertid at være af langt tammere Indhold. Det var en i yderst høflig Form affattet Anmodning om at faae opgivet Navne paa de i Fangenskab værende Preussere og Østerrigere; det indeholdt en hjertelig Beklagelse over ikke at kunne efterkomme en Anmodning om Lt. Bluhmes[5] (der var udtrykkelig tilføiet Sønnen af Ge-

[1] Sekondløjtnant Alfred Frederik Kønicke.

[2] Sekondløjtnant W. A. P. Christensen.

[3] Kaptajn F. H. E. H. Stockfleth.

[4] Kaptajn og Translatør i Fransk Johan Ditlev Zepelin v. d. Recke.

[5] Løjtnant Cand. jur. Carl Andr. W. Bluhme, Søn af Gehejmeraad C. A. Bluhme, var blevet saaret i Træfningen ved Mysunde og taget til Fange af Østrigerne; han døde $^3/_3$ 1864 i Fangenskabet.

heimeraaden) Frigivelse, da hans Saar ikke tillod [det], og Brevet tilbød endelig Udvexling af saadanne Officerer, som man maatte ønske at erholde frigivne. For Bluhme var ingen Erstatning forlangt. — Der affattedes paa Fransk et høfligt Svar, at Brevet var besørget efter dets Adresse, nemlig til Overcommandoen, og det burde følgelig egentlig slet ikke været aabnet af Commandanten.

Omtrent Kl. 7 meldtes det af en fra Leiren indkommen Artillerist, at der var hørt stærk Geværskydning ved Trelde Skov. Denne uhyggelige Efterretning, hvis Rigtighed vi vel efter Omstændighederne ikke ret kunde troe paa, men som dog af Melderen bestemt fastholdtes, ledede til at lade Reservebataillonen i Ridehuset rykke ud. Senere indkom en anden Artillerist fra Leiren og meldte, at der ganske rigtig var skudt ved Trelde Skoven, men at det var 14de Rgt(!). Jeg drak Thee hos Recke og modtoges ved min Hjemkomst med den uhyggelige Efterretning, at Lt. Christensen ikke var kommen tilbage.

Tirsdag d. 1. Marts. Dagen løb forholdsvis rolig af; af vigtigere Sager expederedes Anmodningen til Overcommandoen om at forsyne Fæstningen med Transportmidler, Søforsvarsmidler og Lægehjælp. Min Principal var meget forkjølet og gik tidlig tilsengs. Vi havde talt om, at vi om Aftenen skulde recreere os med at skrive til vore Hustruer: «Bedre,» sagde han, «vilde det være, om vi kunde tale med dem»; men for Ingen af os blev der noget af Skriveriet. Han maatte som sagt gaae tilsengs, og da jeg kom paa mit Værelse for at iværksætte mit Forsæt, kom Neergaard med en Indberetning fra Forposterne om, at Angreb ved Midnat skulde finde Sted. Den stakkels Gamle [ↄ: Lunding] maatte vækkes; tog sig atter i det som en sand Helt; han approberede vore Forslag, og Neergaard gik da sin Vei. Da jeg blev alene, faldt det mig ind, at Fæstningsartilleriet dog ogsaa maatte forberedes, navnlig hvad Leiren angik, hvorfor jeg begav mig til ham, confererede med ham, og da vi vare enige, gik jeg til Holm, som paalagdes at træffe fornøden Foranstaltning.

Medens jeg var hos Neergaard, kom en Telegraphdepeche fra Lt. Petersen[1], som meldte, at der var preussisk Infanterie i Alminde, og at vore Cavallerister (Hegermanns[2] altsaa) havde taget 30 fjendtlige Husarer. Jeg sluttede deraf, at hvad der forestaaer os maatte være en Razzia, et Coup, en Tak for sidst; Neergaard var tilbøielig til at troe, at Infanteriets Tilstedeværelse dog snarere kunde betyde en Dækning for noget mere — nous verrons. — Tilsengs efter Midnat med Ordre om at vækkes Kl. 5.

Onsdag d. 2. Marts. Det blev til slet ingen Ting idag med det forventede Angreb. Dagen gik hen temmelig eensformigt; ingen vigtigere Expedition, kun den Foranstaltning truffen i Anledning af Gaarsdagens Begiven-

---

[1] Premierløjtnant i Infanteriets Krigsreserve J. Petersen (Hejls). Han var Septbr. 1848 blevet udnævnt til Sekondl. i Reserven, 9/5 1864 fik han Kaptajns Karakter. Sml. S. 163 Note 1.

[2] Generalløjtnant Cai Detlev Hegermann-Lindencrone, Befalingshavende over Rytteriet i Jylland. Talen er om Træfningen ved Vorbasse.

heder, at der blev beordret noget Artilleriemandskab til fra imorgen at tage Ophold i Leiren, og at en Baune oprettedes ved Stoustrup. Item fik jeg Commandanten til efter Manges, og især Scharffenbergs Opfordring, at modificere sin Kjæledægge, nemlig de meget strenge Bestemmelser for Ind- og Udpassage.

Torsdag d. 3. Marts. Om Middagen en lille Expedition til Leiren; om Aftenen kom Lüttichau[1] med Stab til Fredericia; Jonquières[2] tog ind til mig.

Fredag d. 4. Marts. Expederet Sagen om de 10 Bønder af Gaarslev, som Lunding havde ladet arrestere. Fra Krigsministeriet modtaget telegraphisk Ordre til at hjemsende alle Holstenere; pr. Telegraph gjordes opmærksom paa det Mislige herved og paa den Modsigelse, der vilde være ved under den strenge Bevogtning af Fæstningen at slippe en stor Del Artillerister og Ingenieurer, der vidste god Beskeed, løs.

Løverdag d. 5. Marts. Om Formiddagen reiste Jonquières. I Anledning af Pastor Rørdams[3] Ansættelse som Feltpræst havde Commandanten selv sat paa Papiret en Epistel til Overcommandoen, hvori han forlangte Myndighedsbegrændsning for Garnisonspræsten og Feltpræsten, idet han spurgte, om Meningen skulde være, at Feltpræsten skulde skabe en af disse stats- og kirkeopløsende frie Menigheder. Jeg gjorde ham opmærksom paa, at hans Skrivelse dog var altfor kras; han overlod mig frie Hænder, og da jeg viste ham Omarbeidelsen, var han saa galant at forlange en Gjenpart, for at han kunde gjemme den sammen med sit eget Udkast som Exempel paa, hvorledes Tanken kunde rammes med en langt større Blidhed, som han indrømmede, man ofte kom langt videre med. — Der telegrapheredes paany om Holstenerne, men atter uden Svar.

Søndag d. 6. Marts. Om Middagen gjorde jeg med Commandanten en Kjøretour til Leiren. Vist er det, at Værket I ved Jordskred er svækket i en ganske overordentlig og meget betænkelig Grad.

Mandag d. 7. Marts. Expederede jeg for Commandanten Svar paa hans Calamiteter med Svendsen, som han havde truet med at ville lade skyde, og hans Commandantskabsbefaling, ved hvilken han nedlagde Commandoen.[4] — Tillige expederede samme Dag hans Bemærkninger til Ingenieurcommandoens Rapport. (Skrevet om Tirsdagen ligesom de to første Skud vare faldne herfra Fæstningen Kl. 3½ Eftermiddag).

Tirsdag d. 8. Marts. Da jeg netop havde endt mit Morgenreferat, kommer en Adjutant ind og melder, at Fjenden i stor Styrke trængte frem

---

[1] Generalløjtnant Matthias Lüttichau.

[2] Major Henry Alexandre Antoine de Jonquières.

[3] Pastor Peter Rørdam, i Lyngby, Feltpræst. Sml. Holbøll anf. Skrift, Side 155.

[4] Det drejer sig om en Konflikt mellem Kommandant Lunding og Divisionsintendant C. V. Svendsen, hvem L. lejlighedsvis havde gjort opmærksom paa, at han som Kommandant havde Myndighed til at lade ham skyde. (Se Koncepter og Afskrifter af Kommandantskabets ureg. Sager 1864 A Nr. 37—38. Krigsm.s Arkiv.)

over Havreballe. Siden viste det sig, at han naturligviis ogsaa var gaaet paa Gudsø. Der blev strax blæst Allarm. Vi rede ud først af Prindsensport, senere af Kongens. Kl. vel omtrent 2 var Ilden standset. —

Afleveret til Divisionsintendant Svendsen for at deponeres i en Jernkasse 150 rdl. (i tre Halvhundreddalersedler) med Udskrift: Tilhører Oberstlieutenant Reich. Convolutten forseglet med to Segl, Commandantskabets Tjenestesegl. [Tilføjet i Margen:] Erholdt tilbage i Bogense $^{28}/_{4}$.

Om Eftermiddagen modtoges et Telegram fra Kongen, hvori han spurgte til Wilster og Hoffmann[1]. Om Aftenen indtoges den tilbagetrukne Stilling.

Onsdag d. 9. Marts.

Melding.

Min Udtalelse til den preussiske Parlamentair var, efter modtagen Instruction, følgende:

«Jeg er Oberstlieutenant Reich, Stabschef hos Commandanten. Min General har paalagt mig at udtale for Dem, at modtage Parlamentair *i* Fæstningen (ich bitte zu bemerken *in* der Festung) kan han ikke, og *foran* Fæstningen maa han ansee god Krigsbrug fyldestgjort ved at sende sin Stabschef. I al Almindelighed har han derhos ønsket Opmærksomheden henledt paa, at, da Fæstningen er underlagt den højestcommanderende General over Armeen, maatte han ansee det rettest, at det parlamentaire Samqvem gaaer over Als.»

Hertil bemærkede nu Parlamentairen, at Spørgsmaalet ikke dreiede sig om store Ting som Krig eller Fred — men om saadanne private (jeg troer, han nævnte philantropiske) Anliggender, som Feltmarskallen antog det rettest at besørge ad kortest Vei.

Uden videre Anledning fra min Side fremtog han derpaa 4 Breve, eet officielt og 3 private, og overrakte mig dem med Begjæring om Qvittering, som jeg bad Capitain v. d. Recke[2], der overværede Mødet, at skrive. Qvitteringen, som udfærdigedes *paa Dansk*, blev af mig undertegnet.

Ærbødigst
P. Reich,
Oberstlt. og Stabschef.

Om Morgenen vækkedes jeg $4^{1}/_{2}$ og begyndte strax med at dictere Telegrammer etc. etc. uafbrudt indtil kort før Middagstid (Kl. 4). Capt. Recke indfandt sig og anmeldte den preussiske Parlamentair. Den Gamle vilde slet ikke vide af Noget at sige — han brød sig ikke om, at der fra Parlamentairen var truet med Afbrydelse af alt parlamentairt Samqvem —; ind i Fæstningen (med tilbundne Øine) vilde han ikke have Parlamentairen, men tilbød selv at kjøre ud til ham. Sagen var nemlig, at Preusserne paa-

---

[1] General Wilster og hans Stabschef Kaptajn J. A. F. Hoffmann blev saarede den 8. Marts; den sidste døde $^{4}/_{5}$ 1864 af sit Saar. Sml. S. 160 og 172.

[2] Kaptajn i Infanteriet E. P. L. v. d. Recke.

stode, at en Parlamentair var bleven afvist, og nu forlangte de, at Generalen selv skulde modtage Brevet. Da jeg forestillede ham, at det, at han selv vilde kjøre ud, var en langt større Høflighed end at modtage Parlamentairen i Fæstningen, trak han sig tilbage og henstillede til mig, om jeg vilde, ellers maatte han søge en Anden. Jeg fik da en lang Instrux, hvis Hovedindhold var at være grov; hvad jeg gjorde, viser den foranstaaende Melding. Ved min Hjemkomst var han, efter at min mundtlige Beretning var aflagt, mageløs charmant, trykkede mig i Haanden og takkede mig for Fuldførelsen af et Hverv, som han havde seet var mig imod. Jeg troer næsten, han havde indseet, at han var gaaet for vidt og var ganske glad over at see, at det, han vilde have sagt, var blevet sagt, og at Brevene dog vare komne.

Det officielle Brev fra Wrangel var en Meddelelse om de fangne Officerer og en ny Proposition om Udvexling, navnlig om to navngivne Officerer, en østerrigsk og en preussisk; derhos tre Privatbreve fra de fangne Officerer til deres Slægtninge. —

Om Aftenen examineret en stakkels syg Preusser, som var efterladt i Erritsøe.

Torsdag d. 10. Marts. Lt. Petersen meddeelte, at der i en Seng i Gartnerhuset paa Snoghøi anbringes en hemmelig Station i Forbindelse med Middelfart (Piquet). En anden fra Gudsø gjennem Aaen til Kid-Holme — og derfra pr. Baad til Hindsgavl. —

Om Formiddagen en Tour med Fulton for at recognoscere Slugten.[1] Modtaget og adresseret til Recke Mr. Skinner, Correspondent for Daily-News.[2] Om Aftenen examineret en ganske fiffig Preusser, som erklærede af Udmattelse at være bleven tilbage og dernæst deserteret af Frygt for Kuglerne. Idag lod Hr. Commandanten alle militaire Meddelelser i Fredericia Avis forbyde. — Igaar lagde han Beslag paa Hø og Halm. Om Aftenen examineret en preussisk Deserteur.

Fredag d. 11. Marts. Endelig kom Lt. Dencker tilbage fra Hegermann, som han havde truffet i Skanderborg.[3] — Om Eftermiddagen en ny Parlamentair med 300 Thaler til preussiske og østerrigske Krigsfanger. Om Aftenen Telegram fra Overcommandoen om at sende et Dampskib og to Kanonbaade (pr. Telegram forespurgt, om det ikke skulde være Jerntransportbaade) til Aalborg ved Daggry for at overføre Hegermann til N. Sundbye.

Løverdag d. 12. Marts. Expederet Rapporterne over Begivenhederne d. 8. til Overcommandoen. Til denne i Hui og Hast en lang Epistel, gjentagende de oftere stillede — tildeels besvarede — Krav paa Ingenieur-, Artillerie- og Inf.-styrkens Forøgelse samt Søforsvar og Transportvæsen, hvortil føiedes Forlangendet om en Souschef. Efter Middagsbordet en Kjøretour ud

---

[1] Kanonbaaden «Fulton». — Om Slugterne foran Fæstningen se bl. a. Generalstabsværket II, 53.

[2] John Edwin Skinner.

[3] Se herom Holbøll anf. Skrift, S. 143,

af Snoghøisveien for at besee Gjennembruddet og derefter i den meest forrygende Storm, som knækkede den Gamle, saa han maatte tilkøis, ud i Leiren ad den aldeles utrolige Fælledvej. — Scenen paa Gaden mellem den Gamle og Lt. Skeel.[1]

[Langs med det foregaaende Stk. staar:] Manden som kørte efter Jordemoder og blev skudt af vore Forposter.

Søndag d. 13. Marts. En ret uhyggelig Dag baade med Hensyn til Veiret og Geskæftigheden. Jeg drev det endelig til at gjøre en Udflugt til Citadellet, og viste det sig da, at det blenderede Lazareth endnu ikke var tømt for Krudt, endnu havde sit teglhængte Tag og altsaa manglede Faskiner og Jord. Den Gamle blev noget betuttet ved Efterretningen herom, og neppe havde vi spist, før vi sad paa Vognen for at rulle derned. — Dette er et ret slaaende Beviis paa, hvor galt det er over lutter Skriverie at forsømme at see Virkelighederne.

Expedition af ½ Comp. af 21. Rgt. for at fange en Hr. Gerlach i Veilby, der af Indbyggerne var angiven for at have underrettet Preusserne om vor Patrouillegang; Detachementet havde kun truffet paa nogle Cavalleristen nord for Fjorden og lagde efter Ordre Harver i Vadestedet.

Mandag d. 14. Marts. Kl. omtrent 10 Melding paa Melding om stærke Colonners Fremrykning. Den Gamle vilde have øieblikkelig telegraphisk Melding til Overcommandoen og Krigsministeriet og forlangte Meldingen sluttet med de Ord: «Jeg staar uden Reserve», — hvormed Meningen var at anbringe Tryk paa Overcommandoen for at erholde den forlangte Forstærkning af 4 Batailloner. Det Hele opløste sig imidlertid til Intet; Fjenden gik snart tilbage, saa at det vel blot var for at see til os, fordi vi igaar havde seet lidt til ham. Lt. Kønicke, som var sendt ud, indberettede, medens Sagen stod paa, at Slugten var besat.

Foruden den allerede tidligere ankomne engelske Correspondent Mr. Skinner ankom idag Mr. Galleng (Correspondent for Times) og Mr. Dicey (Correspondent for Daily Telegraph).[2] Ved den om Formiddagen stedfundne Conference, ved hvilken vare tilstede Neergaard, Scharffenberg og Nielsen[3], fik jeg den Gamle til udtrykkelig at stille Spørgsmaalet om Troppernes Tilstand under den stedfindende Tjeneste. Generalen formulerede Spørgsmaalet saaledes: om der var Grund for ham til at drage den ulige heldigere Stilling frem, som Afdelingerne paa Als havde med H. t. Afløsning og Hvile. De stedfundne Udtalelser lode imidlertid ikke fremgaae, at dette Spørgsmaal maatte besvares bekræftende — ja selv en oprindelig paapeget Afløsning af det i Leiren anbragte 14. Rgt. faldt bort.

---

[1] Formentlig Løjtnant Holger Frederik Skeel. Om Scenen synes intet at være bevaret i Kommandantskabets Akter, hvilket ligeledes gælder om andre Scener, der hidførtes af Kommandantens noget impulsive Temperament.

[2] Times's Korrespondent var Antonio Gallenga, der senere udgav en Bog «Krigen i Danmark 1864», der er oversat paa Dansk. — Edward Dicey (f. 1832).

[3] Oberstløjtnant Georg Julius Vilhelm Nielsen.

Det var en saa rasende Storm, at Forbindelsen af Fyen var afskaaren.

Tirsdag d. 15. Marts. Stormen vedblev at vare — først henimod Aften standsede den noget. Fra Krigsministeriet indløb der Telegram, om man kunde skaffe Vished for, at Fjenden havde tvunget Landbefolkningen til Skandsearbejde, og blev der afsendt en dertil villig Sømand her fra Byen for hos Amtmand Dahl[1] eller Herredsfoged Glahn[2] at skaffe Attest derfor. Jeg expederede efter Ordre Manden med mundtlig Besked, og Søofficererne maatte besørge ham landsat ved Rosenvold. — Idag modtaget fra Krigsministeriet det første Chiffertelegram. Det var Approbation paa at maatte aabne endeel af de mange ved Summernes Størrelse mistænkelige Pengebreve til 13. Bat. Vidtløftige Expeditioner strax til langt ud paa Aftenen.

Onsdag d. 16. Marts. Eftersynet af Brevene ledede da til Intet. Scenen med Wolff.[3] Iaften kom Generalen tilbage paa Planen om, at jeg skulde reise til Sønderborg for at forhandle mundtlig med Overcommandoen, og Reisen bestemtes foreløbig til imorgenaften.

Torsdag d. 17. Marts. Større Harcellering af Fjenden. Kl. 7½ afreist med Kønicke; i Middelfart talt med Fru Hoffmann[4] og indbudt hende fra den Gamle. Ankomst til Assens (Hotel Phoenix) Kl. 2¾.

Fredag d. 18. Marts. Fra Assens med Postdampskibet Kl. 9½. Ankomst til Høruphav 2½, — til Sønderborg (den hos Stjernholm[5] pr. Telegraph bestilte Vogn fandtes ikke) Kl. 5½. Først Besøg hos General Gerlach[6] sammen med Stjernholm og Rosen[7], hvor det viste sig, at G. og R. vare tilbøielige til at yde Forstærkning, Stjernholm derimod var Modstanderen. Om Aftenen Conference med Stjernholm fra 8½—1 om Natten, tildeels sammen med Rosen, men under idelige Afbrydelser.

Løverdag d. 19. Marts. Paafærde Kl. 6. Confereret paany med Gerlach og Stjernholm. Forladt Sønderborg Kl. c. 10; Postdampskibet i Høruphav var beordret til at afvente vor Ankomst.

Ved Ankomsten til Strib erfaret, at der hele Dagen havde været Engagement foran Fredericia. Efter en høist urolig Nat vækkedes jeg for 3die, 4de Gang Kl. 5½ af Mønster,[8] som meldte mig, at nu var de første Granater faldne i Byen.

Søndag d. 20. Marts. Om Morgenen Kl. 5¾ begyndte Beskydningen mod Byen fra flere Sider. Allerede Kl. 6½ brændte Jernstøberiet. Skydningen uafbrudt fortsat den hele Dag. Brand paa flere Steder og af betyde-

---

[1] C. B. A. Dahl, Amtmand i Vejle.

[2] Overauditør H. C. Glahn, Herredsfoged i Nørvang og Tørrild Herreder.

[3] Rimeligvis Premierløjtnant E. A. Wulff.

[4] Fru Caroline Hoffmann, født Flor, g. m. Major J. Anton Fr. H., der var blevet saaret og døde 4/5 i Bogense. Sml. S. 157 og 172.

[5] Major Frederik Christian Stjernholm, Stabschef ved Arméens Overkommando.

[6] Generalløjtnant Georg Daniel Gerlach, kommanderende General over den aktive Armé.

[7] Major Sigismund Ludvig Carl Rosen, Souschef ved Arméens Hovedkvarter.

[8] Kaptajn Hans Peter Valdemar Mønster.

ligt Omfang. Spidsgranater og Raketter. Det store Garnisonshospital maatte strax rømmes. Hoffmann og hans Kone lykkelig over.

Mandag d. 21. Marts. Skydningen sagtnede om Natten. I Løbet af Formiddagen jevn. Kl. 1^{40} modtoges Wrangels Opfordring til at træde i Underhandling med ham, der besvaredes med: sligt er hors de mon pouvoir. Om Aftenen standsede Ilden mærkværdig nok ganske efter at have været meget stærk umiddelbart efter det afslaaende Svar. — Man beredte sig til at modtage den forventede Storm ved at formere en Reserve paa 2 Batailloner med Batt. Klein,[1] sendt 2 Kanoner til Koldingværket etc.

Sommationen lød saaledes:

Unnützes Blutvergiessen und die unvermeidlichen Zerstörungen, welche jede Belagerung einer Festung herbeiführt, bestimmen mich Euer Hochwohlgeboren aufzufordern, auf eine für die Garnison ehrenvoll anerkennende Basis mit mir in Unterhandlung zu treten.

Der dies Schreiben überbringende Officier hat Befehl, bis 2 Uhr heute Mittag Antwort zu erwarten, und wird bis dahin das Feuer der Batterien schweigen.

Euer Hochwohlgeboren versichere ich bei dieser Gelegenheit meine vorzügliche Hochachtung.

Vor Fredericia, d. 21. März 1864. Der Feldmarschall
Wrangel.

An
Den Königlich Dänischen Herrn Commandanten
der Festung Fredericia.

Svaret, som affattedes i Forbindelse med Auditeur Hornbostel,[2] da Recke ikke var til at opdrive, fik følgende uheldige Redaction:

Ayant reçu la dépeche de Votre Excellence à 1^{45} j'ai l'honneur de répondre à Votre Excellence que l'acceptation de Votre proposition est hors de mon pouvoir.

Daignez, Monsieur le Maréchal, agréer l'assurance de ma parfaite considération.

Fredericia le 21. mars 1864. Le général com.
Lunding.

[I Marginen]:

Efter senere Opgivelse fra Lieutenant Hoskjær[3] vare 24 Eiendomme nedbrændte og 160 Bygninger trufne.

Tirsdag d. 22. Marts. Det forventede Angreb udeblev. Skydningen, som var ophørt den foregaaende Aften, udeblev fremdeles saa vel om Natten som den paafølgende Morgen, da man gjorde den overraskende Opdagelse, at Fjenden var gaaet tilbage og endog havde forladt sine Batterier, fra hvilke

[1] Kaptajn i Artilleriet August Leonhard Klein, Chef for 3. Feltbatteri.
[2] Auditør Ludvig Gottlieb Moritz Hornbostel.
[3] Premierløjtnant i Ingeniørkorpset W. Hoskiær.

Capitain Stockfleth hentede et Gevær, en Spade og en Hakke. Af og til kom der Noget frem, men for atter at forsvinde. Om Formiddagen en interessant Samtale hos Commandanten med den franske Officer Arnous de Rivière.[1]) Beseet de Colonier, som nu begyndte i rivende Fart at fremstaae ved Foden af Volden og Brandtomterne.

Onsdag d. 23. Marts. Fjenden var atter idag i sin tilbagetrukne Stilling. Sagen om den bortrømte Byfoged Jürgensen[2], om hvem der iaftes var telegrapheret med Forlangende om Suspension, og om hvem der idag udfærdigedes en skrap Skrivelse. Allerede om Form. modtoges pr. Telegram Underretning om, at han var suspenderet og erstattet med Jørgensen fra Slesvig.

Pr. Telegraph forespurgtes hos Krigsministeriet, om den paafaldende Forandring i Situationen indeholdt en Opfordring til ikke at røre ved Fjenden, naar Leilighed dertil maatte gives. — Der modtoges Svar, undertegnet S. Ankjær[3] i Ministerens[4] Fraværelse, at Intet var til Hinder for at gjøre Fjenden den Skade, man kunde.

Om Aftenen seent kom Oberst Février.[5]

Idag begravedes Balthazar Christensens Søn, som var falden d. 19.[6] Ved denne Leilighed hørte jeg første Gang Rørdam.

Torsdag d. 24. Marts. Pladsmajorens Fødselsdag.

Fredag d. 25. Marts. Om Morgenen meldtes en almindelig Tilbagegang af Fjenden. Denne Tilbagegang viste sig imidlertid alene at gjælde Fløiene, saaledes at Fjenden kun ad den korteste Linie foretog Cerneringen. Om Aftenen ankom Hs. Majestæt, som Commandanten med stort Selskab havde ventet paa i 3 Timer; Kongen begav sig tilfods gjennem Byen til Commandantboligen, gik tilfods langs endeel af Volden og gjennem Byen tilbage til Skibet, hvor de tilstedeværende Officerer indbødes til Souper.

Løverdag d. 26. Marts. Om Formiddagen mødt ved Skibsbroen, hvorfra Hs. Majestæt begav sig paa en Ronde omkring i Fæstningen og Udenværkerne. Den Gamle vilde ikke følge med og ei heller give Møde ved Middagstaflet ombord. Han havde udtrykkelig givet tilkjende, at han ønskede snarest muligt at blive af med Hs. Maj., der ogsaa lod lette strax efter Bordet og

---

[1] Baron Arnous de Rivière var en fransk Ingeniørofficer, der fik Lov til at følge Felttoget paa dansk Side. (Telegram til Overkommandoen fra Krigsmin. 19/2 1864).

[2] Byfoged Jürgensen: Julius Christian Jørgensen (f. 1816—1884), fra 1857 Overretsprokurator i København, var 1862 blevet Byfoged i Fredericia. Han havde stærke Sammenstød med General Lunding og forlod 21/3 1864 Byen; 23/3 blev han suspenderet fra sit Embede og den tidligere Politimester i Slesvig, Justitsraad August Jørgensen, konstitueret i hans Sted. 25/11 1864 hævedes Suspensionen og Jørgensen kom tilbage. (Justitsmin. I. Deptmt. Journ. K. Nr. 776/1864). Sml. S. 166 Note 1 og 167 Note 4 samt Generalstabsværket II, 238—39.

[3] Major Stephan Ankjær, Direktør for Kommandoen under Krigsministeriet.

[4] Krigsminister var Oberst Christian Carl Lundbye.

[5] Oberstløjtnant V. L. F. Février, en fransk Officer der efter Kejser Napoleons Ordre besøgte København og det danske Hovedkvarter for at følge Felttoget. (Krigsmin.s Skrivelse til Overkomm. 10/3 1864. Krigsmin.s Arkiv.

[6] Sekondløjtnant, juridisk Kandidat Christian Christoffer Christensen, Søn af Politikeren Balthasar Christensen, var faldet for Fredericia 19/3.

Kaffen. Til Gjengæld for den ikke ganske blide Medfart gjordes den Gamle til Excellence. Dagen var forresten riig paa unyttig Bedrift. Det 11. Rgt. kom hertil, men samtidig en Ordre fra Hovedqvarteret, at nu skulde det til Als, men den Gamle røg lige i Ministeren og [ɔ: der] naturligviis efter den ham egne Natur og Forretningsgang tillod Lunding at sidde Ordren overhørig. Alle de trufne Arrangements omgjordes, og Telegram afsendtes til Overcommandoen om Forandringen. Denne telegrapherede da til Ministeren, som efter Taflet giver mig Telegrammet sigende, — ganske vist med nogen Forlegenhed — at nu vil han Intet gjøre ved det. En Petersensk af Overcommandoen approberet Expedition bliver med stor Vidtløftighed bragt til Udførelse.[1] Ved Skibets Afgang, efter at Broen var afkastet, kaldte Hs. Maj. og Krigsministeren paa Scharffenberg og mig og raabte Hs. Maj., at han ikke ønskede, at Expeditionen skulde komme til Udførelse.

Søndag d. 27. Marts. Om Natten modtoges da Overcommandoens Indvilligelse til, at Foretagendet gik overstyr, hvilket selve Petersen om Aftenen lod vide af andre Grunde, nemlig fjendtlige Troppebevægelser mod Syd, var en Nødvendighed. Commandanten havde om Morgenen gjort sig en Spadseretour og truffet nogle Arbeidscommandoer uden Ingenieurofficerer, hvilket gav Anledning til en aldeles fortvivlet Forestilling med den stakkels Oberst Meyer i min Nærværelse. Den gode Commandant var bleven uhyre krigerisk. Han vilde med 11—12 Batailloner foretage en Udmarche og Svingning ned mod Snoghøi for at snubbe Alt bort, da han syntes, han med sin store Garnison maatte foretage Noget. Neergaard blev kaldet, men holdt tappert Stand; han dimitteredes, og Scharffenberg kaldtes, men han vilde heller ikke have med det at bestille. Müller,[2] som Lunding havde truet med at kalde, naar de Andre ikke vilde have med Sagen at gjøre, lod han dog ukaldet — og et andet mindre Project med at kaste en Bat. i Land ved Snoghøi, blev ligeledes opgivet. Brigadecommandeurernes Modstand hidrørte foruden fra selve Planens indre Beskaffenhed tillige fra vore Folks Uskikkethed til gesvindte Foretagender og fra Afdelingernes mangelfulde Sammensætning. Commandanten havde den fatale Idee at laane Befalingsmænd fra de hjemmeblivende Afdelinger, hvilket jeg tillod mig at remonstrere imod. Alt endte da med, at Stockfleth gik nordpaa med en 200 Md. og en Kanonbaad.[3]

Mandag d. 28. Marts. Hos os selv forefaldt saare lidet. Der blev fanget en Østerriger, en ganske fix lille Karl. Idag ankom 4 kjøbenhavnske

---

[1] Sml. S. 155 Note 1. Der herskede en Del Mistillid til den her oftere omtalte Reserveløjtnant (senere) Kaptajn J. Petersen (Heils)'s Projekter og Foretagender. 7/4 1864 anmodede Kommandanten Chefen for Efterretningsvæsenet Borgmester Sylow om, at Petersen fremtidig maatte blive holdt borte fra Fæstningen og holdt uvidende om alt af Betydning angaaende denne paa Grund af hans Fraternisering med Fjenden. (Kommandantsk.s Dagsmapper 1864 Nr. 180. Krigsmin. Arkiv.) — Om Planen sml. iøvrigt Generalstabsværket II, 288.

[2] Oberst Carl Philip Friedemann Maximilian (Max) Müller.

[3] Om Affæren ved Assendrup se bl. a. Generalstabsværket II, 244—45.

Politibetjente. Om Formiddagen Telegram fra Krigsministeriet om en Attaque paa Centrum af Dybbølstillingen.

Tirsdag d. 29. Marts. Stockfleth vendte tilbage med en Fangst af 22 preussiske Husarer og 24 Heste. — Den Gamles overordentlige Begeistring, som bragte ham til for Fronten at tilsige Folkene dobbelt Lønning. Scharffenbergs Samtale om en ny Expedition, som Scharffenberg ikke billigede, og som det lykkedes at bringe den Gamle fra.

Onsdag d. 30. Marts. Om Natten indløb der Ordre fra Overcommandoen om, at 7. Brig. Stab (Oberst Müller) og det omdisputerede 11. Rgt. skulde afsendes til Als, — hvilket gav Anledning til en høist urolig Nat.

Torsdag d. 31. Marts. Gjorde jeg for første Gang i lang Tid en ordentlig Ridetour ud gjennem Leiren til det afbrændte Kristineberg og til Ryes Hus.

Fredag d. 1. April. Forefaldt Følgende vor Forretningsgang charakteriserende. Alt under 20. Marts var der til Overcommandoen telegrapheret, at da Kbhvn. og Kronborg armeredes mod Søsiden, henledede man Opmærksomheden paa, om det ikke maatte være rettest ogsaa at armere Fredericia mod Søsiderne. Herpaa modtoges intet Svar, og man rykkede derfor i Dagstelegrammet. Om Eftermiddagen indløb nu det Svar, at Overcommandoen var indgaaet med Forestilling om Sagen til Krigsministeriet og øieblikkelig sætte Glahn, Recke og jeg mig paa Vognen, pidske omkring langs Søfrontene og i Citadellet og vupti Telegram til Kbhvn. om, at der behøves saa og saa mange Kanoner etc. — Om Aftenen skrev jeg til Andræ i Anledning af hans Valg til Landsthinget.[1]

Løverdag d. 2. April. En sjelden rolig Dag. Et ikke ganske imødekommende Svar fra Overcom. paa en Forestilling om Garnisonsbataillonen bragte den Gamle i Harnisk, saa han vilde emancipere sig fra Overcommandoen ved et Forlangende om selvstændig Stilling til Krigsministeriet. Efterhaanden kom der dog lidt koldt Vand i det gamle Blod.

Søndag d. 3. April. Efterretning om Sønderborgs Bombardement. Efter en Reqvisition fra Overcommandoen paa 3 Ingenieurofficerer sendtes disse saa at sige strax afsted med den ene Damp-Kanonbaad, og da der nogle Timer efter fra Ingenieurcorpset indløb Telegram til Ingenieurcom. om, at Sønderborg stod i Brand, og der forespurgtes, om man ikke kunde sende 1 Brandofficer og nogle Brandfolk, satte den Gamle sig strax i Bevægelse og fik afsendt med den anden og sidste Dampkanonbaad: 1 Offc., 10 Brandfolk og 4 Læggelser.[2] Dette viser, at var han paa den ene Side paastaaelig for at skrabe til sin Fæstning, var han paa den anden en trofast og hurtig Hjælper i Nøden. —

Strax efter Modtagelsen af Efterretningen om Bombardementet udkastede

---

[1] C. G. Andræ var Medlem af Rigsraadets Landsting.

[2] Om de her nævnte Ordre se Fredericia Kommandantskabs udgaaende Sager. (D. No. 27 $^{3}/_{4}$ 1864. Krigsmin.s Arkiv). — Læggelser ɔ: Vandvogne.

han en Plan til et Angreb paa Apenrade, og som sædvanlig levnedes ingen Tid til Overveielse. Magius[1] blev hentet og afsendt til Barsø for at skaffe Oplysning om, hvad der maatte være i Apenrade. I første Øieblik vare Betænkelighederne mig ikke ret klare; kun gjorde jeg ham den Bemærkning, at hvis Expeditionen totalt mislykkedes, vilde man maaske kunne reise den Anke, at Anvendelsen af en saa stor Deel af den af ham selv som nødvendig urgerede Garnison (hvad der tænktes anvendt var c. 1 Rgt. Inf. og 2 Kan.) til en saa langt udgaaende Expedition var Noget, der laae udenfor hans Omraade som Fæstningscommandant. Han afviste imidlertid Bemærkningen med, at han ikke skyede Ansvar, og man høist kunde give ham sin Afskeed, som han ikke brød sig om. Ved nærmere Overveielser opstod der ganske vist flere Betænkeligheder hos mig, som jeg imidlertid ansaae det mest praktisk at beholde in mente, afventende om ikke denne Expedition som de flere andre af sig selv skulde gaae itu.

Mandag d. 4. April. Om Formiddagen var jeg en god Tour i den befæstede Leir for at see Skydningen med Espingolorgelerne, som om Eftermiddagen af selve Ministeren pr. Telegraph beordredes til Als. — Om Aftenen indløb Melding fra Koldingværket om, at Fjendens Forposter skulde være skudte frem foran Stoustrup.

Tirsdag d. 5. April. Forposternes Fremskydning var nok en Feiltagelse. — En af Efterretningsmændene kom om Eftermiddagen og fortalte om et nyt Batterie ved Erritsø, hvilket imidlertid snart reduceredes til det gamle udemolerede. Om Aftenen sent fandt Generalen paa, at det næste Dag skulde demoleres, og Ordren udfærdigedes, men da jeg gjorde ham Forestilling, blev Brevet til Neergaard brudt og et P. S. tilføjet om, at ingen alvorlig Kamp maatte voves for den Sags Skyld.

Onsdag d. 6. April. Erritsø-Batteriets Sløifning løb af uden at Skud blev løste. Om Formiddagen kom Magius tilbage med en Proposition — ikke om Apenrade — men om en Expedition til Stenderuphage. Den gamle blev kisteglad og vupti alle Ordres udfærdigede for 4 Compagnier, nogle Husarer, nogle Artillerister med Fornaglingssager etc. etc. — Netop som alle Ordres vare færdige, kom Magius med begge Søofficererne, Christiansen[2] og Bruun[3], og oplyste mig om, at det var af Søkortet opdaget, at der skjød sig saadanne Landgrunde ud, at Transportbaadene kun kunde komme Kysten paa 2—300 Al. nær, og at Udskibningen vilde tage mindst 1 Time, og at altsaa Foretagendet, om ikke absolut uudførligt, dog var høist betænkeligt. Dette meddelte jeg den Gamle, og saa gik heldigvis Expeditionen — Stenderup var nemlig besat af *Østerrigerne* — samme Vei som adskillige af dens Forgængere. — Iøvrigt indeholder dette et ikke uvigtigt Vink om, hvor let man gør sig Illusion med Hensyn til Transportmateriellets Anvendelighed.

---

[1] Kaptajn J. E. A. Magius.

[2] Løjtnant i Marinen Asmus Edvard Christiansen, Fører af Dampkanonbaaden «Schrødersee».

[3] Løjtnant i Marinen P. U. Bruun, Fører af Dampkanonbaaden «Hauch».

Torsdag d. 7. April. Løb med Undtagelse af endeel Expeditioner, blandt hvilke en større angaaende den Jørgensenske Undersøgelsescommission[1], som den Gamle var saa særdeles tilfreds med, og Forberedelser til Høitiden imorgen, — aldeles fredelig af.

Fredag d. 8. April. Kongens Fødselsdag. En ret smuk Fest paa Raadhustorvet, hvor de tre Sølvkors uddeltes, to til Sygetjenesten og eet til Brandtjenesten. — Om Middagen vare de Decorerede inviterede. — Af Expeditionen, hvortil Frontcommandeurerne 8 Dage iforveien vare blevne opfordrede, blev der heldigviis Intet. —

Løverdag d. 9. April. Den Gamles Uro (Driftighed) fandt et nyt Udtryk i en Skrivelse til Krigsministeriet om at erholde mere Transportmateriel for at kunne afsende et Par Regimenter og ½ Feltbatt., der i Forb. med Hegermann-Lindencrone skulde foretage en Diversion mod Syd, Horsens som Udgangspunkt. Da dette var vel afsendt, indløb en yderst alvorlig Depeche fra Hovedqvarteret om Tilstanden paa Dybbøl, — og strax var den gode General beredt til at sende Bistand ogsaa der. Efter en Kjøretour kom han saa hjem med den Plan, at de 4 Bat., som der om Morgenen var skrevet om til Krigsministeriet, nu skulde tilbydes Overcommandoen. Han generedes noget ved, at jeg ikke strax applauderede og endog gjorde ham opmærksom paa, at adskillige Inconseqventser, som f. Ex., at det om Morgenen understrøget var gjentaget: 2 × 24 Timer var det Allerhøieste, i hvilken en stor Deel kunde undværes, — men det hjalp Intet; — store Telegrammer uden den allerringeste Tid til Overveielse strax afsted til Overcommandoen og Krigsministeriet.

Om Aftenen seent indløb der fra Overcommandoen Reqvisition paa Artillerieforstærkning, men iøvrigt uden Hensyn til vor skjønne Plan.

Om Natten kom der fra Krigsministeriet en Tak for Propositionen, men uden nogen Tilføielse om Forslaget var antaget.

Søndag d. 10. April. Om Morgenen tidlig et Telegram fra Overcommandoen med Ordre om at afsende 9. og 20. Rgt. (vi havde bestemt 19. og 21.) samt 8. Brigades Stab. Nu skete der en mægtig Remonstration pr. Telegraph til Krigsministeriet; — Pointet var foruden de Detailler, Overcommandoen var gaaet i —, især det, at Overcommandoen vilde tage de to Rgter. ligefrem til Indtægt, medens L.s Forslag var en kort Afgivelse «til at føre et Stød», og Overcommandoen underrettedes kort og godt om, at man til Krigsministeriet var indgaaet med en Remonstration. Efter længere Tids Forløb svarede Krigsministeriet i for det charakteristiske, svævende Udtryk, som først foranledige den Gamle til nogle Tapperheds-Planer — der dog frafaldtes, da der fra Overcommandoen indløb peremptorisk Ordre, ledsaget af en Vidsker en règle. Den Gamle fortrød nu aabenbart sin Ilterhed, lovede en anden Gang at være besindigere og indrømmede, at han dog ikke havde været raadet saa galt. Om Eftermiddagen begyndte Overskibningen af 20. Rgt. til Baaringvig. Store Søtransportmidler vare beskjæftigede med at overføre 2det Dr. Rgt.

---

[1] Sml. S. 162 Note 1 og S. 167 Note 4.

Mandag d. 11. April. Om Morgenen overførtes den anden Batt. og derpaa telegrapheredes til Caroc[1] om, naar Vogne kunde haves til den 3. og 4. Batt. Da der intet Svar kom, greb den Gamle med sin Energie ind; de overførtes om Eftermiddagen begge og beordredes til at gaae til Middelfart, hvis der ingen Vogne var ved Baaring. I Middelfart og deromkring var Caroc da anmodet om at skaffe Qvarteer. — Om Formiddagen kom vore Transportmidler tilbage efter til Aarhuus at have bragt 2 Escadroner. Da det viste sig, at der til at transportere 8. Brigades Train til Hørup vilde behøves saa meget, at kun det Høistnødvendige blev tilbage for at besørge Evacueringen og Forsyningen for Fæstningens Vedkommende, maatte man stille den videre Overførelse af 2det Dr. Rgt. i Bero, hvortil havdes Bemyndigelse i et Telegram fra Krigsministeriet.

Lt. Kofoeds fingerede Sendelse til Kbhvn.[2]

Tirsdag d. 12. April. Espingolbatteriet af Overcommandoen beordret til Als. Om Formiddagen Sølvkors Overlevering til en Trainkudsk; i den Anledning Frokost med Musik.

Onsdag d. 13. April. Om Eftermiddagen ankom Thomsen med et Brev fra Hegermann om Bistand af to Regimenter.[3] Den Gamles Tale til ham om, at Hegermann, og Hegermann selv med hele sit Corps, skulde gaae ned til Slesvig, ja selv til Holsteen. I Hui og Hast et Brev med denne Idee fremsat, forfattet og medgivet Thomsen.

Torsdag d. 14. April. I det meest henrivende Veir en Inspections-Kjøretour med den Gamle til Østre-Strand og Leiren samt Slugterne foran. Den Gamles forholdsviis elskværdige Optræden paa denne Tour, paa Hjemveien endog den første Opfordring til at ryge; men hans uendelige næsten irriterende Peernittengryneri. Den mageløse Flora navnlig af Tussilago, men især af blaa Anemoner i Slugterne.

Fredag d. 15. April. Om Middagen fortsattes Inspectionen med en yderst anstrengende Tour langs Cerne[rin]gen mellem Prindsens- og Kongensport. Justitsraad Jørgensen[4] oplyste, at Fjenden i Veile om Søndagen (d. 10.), altsaa samme Dag Ordren kom til os og begyndte at effectueres, vidste, at 9. og 20. Rgt. skulde forlægges til Als.

Løverdag d. 16. April. Lohses[5] Tegner nægtet Adgang.

Søndag d. 17. April. En streng, kjedsommelig Dag, der yderligere formørkedes ved ilde Rygter fra Dybbøl. Atter idag foregik der et af disse den Gamle charakteriserende Træk. Overcommandoen bad om, hvis det var muligt — den befalede end ikke — at sende to Jerntransportbaade bugserede

---

[1] Generalmajor Frederik Carl Vilhelm Caroc, Kommandør for Infanterireserven.

[2] Løjtnant Ehrenreich Christoffer Ludvig Koefoed. Sml. Generalstabsværket II, 342.

[3] Kaptajn Christian Albert Frederik Thomsen, Souschef hos General Hegermann-Lindencrone. Sml. Generalstabsværket II, 258.

[4] Justitsraad August Jørgensen, den konstituerede Politimester i Fredericia. Sml. S. 162 Note 1 og 166 Note 1.

[5] Lohses Tegner: Formentlig en Tegner fra Forlagsbureauet, Udgiveren af «Illustreret Tidende», hvortil C. C. Lohse hørte.

af et af vore Dampskibe til Høruphav. Schultz[1] trykkede sig og foreslog, at «Schrødersee» skulde trække Baaden, — den Gamle decreterer den ene Baad trukken af et Dampskib, den anden af «Schrødersee».

Mandag d. 18. April. Magius afgik om Eftermiddagen med «Hauch» nord paa for at anstille Undersøgelser i Anledning af, at det var paatvunget (moralsk Tvang) ham at gjøre Expeditioner. Da Efterretningen kom om Dybbøls Fald saaes atter et af disse forunderlige Omslag hos den Gamle. Ved Middagsbordet havde han talt om, at hvis der kom Budskab om Seir, maatte man sende Gratulation, lød Budskabet modsat, maatte der sendes Forstærkning! Da Budskabet nu kom —, forlangtes pr. Telegram vore 3 Rgter øieb. tilbage og vor eneste tilbageværende Damper sendtes afsted for at hente «Hauch» tilbage.

Tirsdag d. 19. April. En Nat og en Dag fuld af de uhyggeligste Efterretninger fra Dybbøl. — Overcommandoen, som nu syntes at troe paa et Angreb paa os, tilbød os Garden og 3. Brigade, efter at den havde udhvilet paa Fyen. Om Eftermiddagen en ganske gemytlig Spadseretour med den Gamle.

Onsdag d. 20. April. Ganske pludselig faaer den Gamle en Skræk i Livet i Anledning af Overrumplingen fra Løbegravene foran Dybbøl og jager mig i Commission med Nielsen, Kofoed, Magius og Glahn ud til Slugten foran Leiren. Japperiet var idag extraordinairt: Rydning over Hals og Hoved til den iovermorgen ankommende Garde af Citadelsbarakkerne, — og neppe er dette færdigt, saa Indretning af en Teltleir til samme Garde. En ligefrem utilgivelig Pinen og Plagen af Ingenieurcommandoen ved at forlange Tegninger, bombardere dem med Smaaarbeider, opledte paa Udflugterne, i Sneseviis, nægte dem Passage for deres Arbeidere og endelig en Mængde store Arbejder.

Torsdag d. 21. April. Generalens Søn[2] arriveret. Telegram til Krigsministeriet om storartede Blenderinger i Skanserne. Om Middagen en Tour ud for at besee det igaar udkastede, idag begyndte Arbeide, som vandt allerhøieste Bifald.

Fredag d. 22. April. Om Middagen redet en Tour med Hr. Sønnen. Vi mødte en østerrigsk Deserteur, som jeg om Eftermiddagen lod hente. Da jeg fortalte den Gamle, at Fyren berettede, at de om to à tre Dage skulde afløses af Preusserne, gik der strax Telegram til Krigsmin. om, at nu var den faktiske Vaabenhvile forbi, og nu maatte da endelig den forlangte Assistance, navnlig af Ingenieurkraft, komme.

Om Aftenen beretter nu Berlingeren, at den preussiske Overcommando har publiceret, at hele Jylland skal besættes, og Fredericia beleires. Nu bliver da 101 ude; jeg faaer en uendelig Instruction om et stort Brev med mange, mange Fordringer, som skal afgaae imorgen til Krigsministeriet.

Løverdag d. 23. April. Glud[3] (fra Sønderbygaard) kommer herind efter flere Gange at have været anholdt af Fjenden og ført til Kolding. Han

---

[1] Marinekaptajn A. C. Schultz.

[2] Cand. jur. V. N. M. Lunding (f. 1835),

[3] Proprietær Valdemar Glud fra Sønderbygaard i Ullerup Sogn (Fredericia Landsogn).

beretter, at Preussere og Østerrigere skulle agere i Forening, og at Talen mellem dem indbyrdes og til ham og Andre er falden saaledes som stod et brusque Angreb til at vente. — Forskjellige Vrøvlerier mellem Holm og Infanteristerne ledte til Udfærdigelse af en Instruction om Competence-Forholdene.

Den Gamle, som hidtil paa en utilbørlig Maade havde rakket ned paa Forsvaret af Dybbøl, overraskede mig ved i en Samtale med Bruun[1] pludselig at yttre den modsatte Mening. For dog ikke at gjøre ham Uret, maa det bemærkes, at det var særlig Dagen d. 18de, han omtalte.

Der modtoges iaften et Brev undertegnet «Willerup[2], Premierlieutenant og p. t. Regimentscommandeur» (20. Rgt.), — saavidt var det altsaa d. 18. April gaaet med dette Rgt. —

Det er forglemt tidligere som virkelige Beviser paa den Gamles Virkelyst og Energie at anføre Oprettelsen af Vadske- og Badeanstalten for Garnisonen.

Søndag d. 24. April. Ingenieurdirectionen havde indgivet en Skrivelse, som var en formelig Krigserklæring mod den Gamle, navnlig foranlediget ved hans Forlangende om Jerntraadsgittere udenom Leirene[3] I, II og III og Forskrift om Traadtykkelsen. Ved at tale med Glahn — der var smækvred — og forestille ham, at Gjenstanden var for ringe, og Momentet ikke gunstigt valgt, da den Gamle aabenbart var paa Retraite ligeoverfor Commandoen, fik jeg ham til at tage Skrivelsen tilbage. Den Gamle var nu kommen til at lægge Accenten paa Blenderinger — ikke blot for Kanoner, men ogsaa for Mennesker — og satte dem i en Samtale med Kofoed om Aftenen udtrykkelig tilbage for sine Gud veed hvor mange Punkter.

Mandag d. 25. April. Schmidtens[4] Ankomst. — Gemytlig Middag paa Victoria for Svendson[5]. Den Gamles Alteration over Stjernholms af Schmidten anmeldte forventede Ankomst.

Tirsdag d. 26. April. Om Morgenen Kl. 5 kom en Officer fra Hovedqvarteret med et Brev, som skulde overrækkes Generalen egenhændig. Det var Ordre til Fæstningens Rømning. Indviet blev strax Orlogscapitain Schultz og derefter Neergaard. — Holm kaldet, men ikke indviet. Zahlmann[6] og Klein ligeledes. — Arbeidsbat., 13. Rgt., Batt. Klein og det riflede Skyts, som havdes i Reserve, bestemtes først til at overføres. Om Middagen førtes en vidtløftig telegraphisk Samtale med Ministeren. Om Eftermiddagen Kl. 7½ var overført: Batteriet Klein, 13. Inf. Rgt., Arbeidsbataillonen; samt 14—15 Styk. 12 ℔' riflede Kanoner. I Løbet af Natten bestemtes at skulle overføres: det 12. Feltbatt., Halvdelen af Cavalleriet og Størstedelen af vore Husarer.

---

[1] Bruun: Formentlig enten Marineløjtnant P. U. Bruun (sml. S. 165 Note 3) eller Ingeniørkaptajn P. F. H. Bruun.

[2] Premierløjtnant Christopher Foss Willerup ved 20. Rgt. 2. Bat.

[3] Lejrene: Skal formentlig være Skanserne, idet der ved Fredericia kun var en Lejr, der bestod af de ved Løbegrave forbundne Skanser I, II og III.

[4] Korpsintendant Ulrik Christian v. Schmidten.

[5] Svendson: Divisionsintendant C. F. Svendsen.

[6] Kaptajn Carl Christian Zahlmann.

Modtaget de mest krydsende Beretninger: Anna[1] skrev til mig, at Dagbladet fortæller efter et tysk Blad, at Gablentz[2] havde tilbudt at tage Fredericia med Storm; fra Overcommandoen modtoges et anonymt Brev, hvori fortælles om Anstrengelser fra Preussernes Side i Retning af Bombardement og Beleiring — endelig fra Glud paa Sønderbygaard, at Østerrigerne droge bort, og at der ikke i den nærmeste Fremtid kunde ventes Noget.

Onsdag d. 27. April. Om Formiddagen fortsattes Artillerietransporten fra Havnen og Heste og Vogne fra Øster Bro. Udfærdiget for Oberstlt. Nielsen — som efter mit Forslag blev Commandant istedetfor Recke, som den Gamle havde udseet — Udkast til Opfordring om Underhandlinger og til Basis for disse og iøvrigt forhandlet med en sand Uendelighed af Mennesker. Kl. henimod 6 forlagde vi Hovedqvarteret ned til Skibsbroen, og begyndte til den Tid Infanteriets Indskibning. Om Natten et Telegram fra Efterretningsvæsenet, som meldte om en Storm, Stormstiger etc. — samme Nat, hvilket i allerhøieste Grad allarmerede den ængstelige Neergaard, som allerede tidlig om Eftermiddagen havde anmeldt at have hørt om *løse* Kanonskud fra Gudsø og Havreballe. Om Morgenen Kl. c. 5 var Infanteriets Indskibning endt og endeel af Artilleriet, og Kl. 5½ afleveredes Commandoen ved Breve til den const. Byfoged Hansen[3] og Oberstlt. Nielsen.

Torsdag d. 28. April. Afgaaet med «Schrødersee», Lt. Christiansen, til Bogense — Qvarteer paa Harritslev-Gaard. — Om Eftermiddagen foreslog den Gamle mig at gaae over til Fredericia.

Fredag d. 29. April. Om Morgenen Kl. 6½ afgaaet med Capt. Schmidt til Middelfart. Underveis mødte vi Lt. Andersen,[4] som berettede, at Fæstningen om Natten var rømmet. Fra Middelfart toge vi til Strib, hvor vi saae Østerrigerne rykke ind; det danske Flag fra Prinds Georgs Cavaller[5] blev heiset og strøget, og derefter det østerrigske Flag med megen Vanskelighed blive heiset, medens det med det danske var gaaet let nok.

Løverdag d. 30. April. Besøg af en Hoben Mennesker. Begyndt Archivordningen med Udskydning af de intetbetydende Sager. — Om Eftermiddagen besøgt den Gamle, som nu slet ikke havde Lyst til at tale om «Sager», men derimod var yderst gemytlig, bød Cigarer og foreslog en Spadseretour i Fredsskoven.

Søndag d. 1. Mai. Om Formiddagen modtoges en smuk Tak fra Krigsministeren til den Gamle for den fortrinlige Udførelse af Fredericias Evacuering, og en meget nærgaaende Epistel fra Overcommandoen, hvoriblandt Andet forespurgtes om Grunden til, at Commandanten ikke havde været sidste Mand til at forlade Fæstningen og om Uovereensstemmelsen mellem, hvad vi havde telegrapheret i sidste Øieblik fra Fredericia, og hvad

---

[1] Anna Reich, f. Løper, Oberstløjtnant R.s Hustru.

[2] Carl Vilhelm Ludvig Gablentz, østrigsk Overgeneral.

[3] Købmand P. Hansen i Fredericia var en kort Tid konstitueret Borgmester og Byfoged der. Se Generalstabsværket III, 10—11.

[4] Premierløjtnant Carl Ludvig Emil Andersen.

[5] En Forhøjning paa Prins Georgs Bastion (jfr. Trap 3. Udg. V. S. 294).

Nielsen havde telegrapheret, da han gik, om at der var 400 Centner Krudt tilbage.

Om Aftenen Kl. lidt før 10 kom fra den Gamle følgende fra Krigsministeren modtagne Telegram: «Deres Excellence anmodes om at lade Oberstlieut. Reich, hvem jeg ønsker at anvende i en vigtig Post, uopholdelig afgaa til Kjøbenhavn.»

Jeg reed strax til den Gamle paa Christianslund, traf ham i Sengen i høieste Grad elskværdig. Han phantaserede om Minister, Departementschef etc. etc.

Mandag d. 2. Mai. Afreist til Kbhn. og besøgt Krigsministeriet, som var tomt.

Tirsdag d. 3. Mai. Af Krigsministeren erfaret, at hvad jeg skulde, var Overtagelsen af Stabschefsposten hos Hegermann, hvis Corps betydelig skulde forstærkes. Jeg udbad mig — eller rettere, han tilstod af sig selv — Betænkningstid til imorgen.

Onsdag d. 4. Maj. Om Formiddagen gjort en Kjøretour til Charlottenlund med Lundbye uden at endnu nogen Afgjørelse blev truffen. Efter skriftlig Opfordring besøgt Monrad, som i Forventning af et forestaaende Brud med Lundbye tilbød mig Krigsministeriet. — Om Aftenen hos Andræ.

Torsdag d. 5. Mai. Om Middagen hos Monrad, for hvem jeg efter Aftale med Andræ udtalte, at jeg var villig til at overtage Posten som Directeur for Krigsmin. Spørgsmaalet om, hvorvidt jeg — hvis Lundbye ikke vilde gaae ind paa dette Arrangement, vil overtage selve Ministeriet, hvilket Spørgsmaal Andræ havde raadet mig at besvare bekræftende — undveg jeg idag at svare paa. Jeg tilskrev Lundbye, at Stabschefsposten hos Hegermann ikke laae for mig, og at jeg ikke kunde ønske den.

Fredag d. 6. Mai. Om Formiddagen besøgt Lüttichau og Schlegel,[1] hvilken sidste fortalte mig, at han indtrængende havde anmodet Ministeren om at faae mig til Søbefæstningen. Om Eftermiddagen modtaget et Brev fra Lundbye, hvori han siger, at jeg ikke skal reise, hvis jeg faaer Ordre fra Hovedqvarteret, men at jeg skal blive i Kbhn.

Løverdag d. 7. Mai. Dagen hengik med forgjæves Venten.

Søndag d. 8. Mai. Modtaget Brev fra Monrad med Anmodning om at komme til ham imorgen.

Mandag d. 9. Mai. Stadig Intet fra Krigsministeren. Monrad fortalte mig, at han havde arbeidet for Directeurprojectet hos Lundbye, der hverken havde svaret ja eller nei. Da han erfarede, at Lundbye ikke havde talt til mig om Noget, sluttede han, at Lundbye ikke vil have med nogen Directeur at gjøre. Min endelige Bestemmelse forbeholdt jeg mig at give, naar det paa Onsdag kunde vides, om der blev Vaabenhvile eller ikke.

Audients hos Hs. Maj. Kongen, som aabenbart, hvad Monrad ogsaa havde

[1] Generalløjtnant Carl Otto Emil Schlegel, midlertidig kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt.

sagt, var indviet; han udtalte nemlig, at jeg var for langt fra Kilden, at han haabede, jeg nu blev her ret længe, og ved Afskeden, at han takkede Gud for at see mig i god Behold.[1]

Tirsdag d. 10. Mai. Endelig om Eftermiddagen indløb Krigsministeriets Ordre til mig om at overtage Søbefæstningen.

Onsdag d. 11. Mai. Om Morgenen hos Monrad, hvor jeg saa omtrent gav mig ham ivold — dog at han endnu engang og med Anbringelse af et Tryk — som et Enten-Eller — skulde forsøge sig hos Lundbye.

Om Formiddagen paa Søforterne. Om Aftenen gjennemgaaet den i min Fraværelse stedfundne Correspondence.

Torsdag d. 12. Maj. Paa Materialgaarden udfærdiget endeel Expeditioner.

Fredag d. 13. Mai. Begravet Hoffmann.[2] Derefter paa Søbefæstningen.

Løverdag d. 14. Mai. Inspiceret Mellemfortet i Kanonexercits og Magasintjeneste. Hos Marineministeren[3] og talt om Sixtus. Om Aftenen modtaget Krigsministerens Ordre om Afsendelse til Garnisonsbataillonen af dennes kongerigske Mandskab.

Søndag d. 15. Mai. Paa Qvintus i Anledning af denne Ordre.

Mandag d. 16. Mai. Modtaget Brev fra Monrad om, at nu var Bomben sprungen og med Anmodning om at komme næste Dag.

Tirsdag d. 17. Mai. Om Morgenen mødt hos Monrad, som berettede, at der nu var Brud paa det finantsielle Spørgsmaal (Felttillæget til Krigsministeriets Personale), at han vel ikke havde Lundbyes Dimission, men at han vilde forlange den og overhovedet have Spørgsmaalet afgjort idag, hvorfor jeg consigneredes i Hjemmet. — Jeg sagde ham, at hvis hans Brev ikke var indløben, og jeg indtil Dags Aften Intet havde hørt fra ham, vilde han saa imorgen have modtaget et Brev fra mig, hvori jeg opsagde ham Huldskab og Troskab. Paa mit Spørgsmaal om Udsigterne efter Vaabenhvilens Udløb kunde han intet Svar give, men bemærkede, at en Forlængelse paa omtrent 14 Dage med Lethed vilde kunne naaes og være væsentlig afhængig af Krigsministeren.

Onsdag d. 18. Mai. Tilskrev jeg Monrad, at jeg ikke vilde kunne blive hjemme fra Søbefæstningen. Om Aftenen modtaget den ulykkelige Udnævnelse til Minister.

Torsdag d. 19. Mai. Om Morgenen hos Monrad og hos Kongen, som aggraverede stærkt paa, «at han betragtede sig som Krigsherre», — hos Ankjær udtalt mig om, at en Adskillelse var nødvendig, — bivaanet den første ikke meget indholdsrige Ministerconferents og været til Taffels.

Fredag d. 20. Mai. Om Morgenen hos Generalinspecteuren over Infanteriet og forhandlet med ham om Rgtsinddeling og Forsættelsers Undgaaelse. Om Middagen i det første Statsraad og talt med Frøken Huygens

---

[1] I Originalen er der i de sidste tre Linjer nogle ufuldstændige Citationstegn, der her er udeladt.

[2] Major J. A. F. Hoffmann, død i Bogense 4/5 1864. Sml. S. 157 og 160.

[3] Marineminister Otto Hans Lütken.

om Pahl og Neuhaus[1]. — Om Aftenen i Ministeriet med Hegermann. Pr. Telegram hidkaldt Stjernholm.

Løverdag d. 21. Mai. | Hidkaldt Schmidten. Forhandlet med Stjern-
Søndag d. 22. Mai. | holm.

Mandag d. 23. Mai. Ministerconf. fra 12—2, derefter Statsraad, saa Taffel. Fra de Befuldmægtigede i London var indløben og indløb under selve Conferencen indtrængende Forlangender om — da der kun forelaae Valg mellem Holsteens og Sydslesvigs (til Dannevirke) Aftrædelse og fortsat Krig uden anden materiel Bistand, end at England vilde dække Sjælland — at erholde Bemyndigelse til at forhandle om Aftrædelsen.[2] Der var neppe Tid til at ende Oplæsningen af alle Documenterne, i hvilke Krieger og Quaade optraadte for, Bille imod Aftrædelsen; i Statsraadet, hvor jeg ligeoverfor Monrads gjentagende Yttringer om energisk Krigsføring fandt mig foranlediget til at gjøre opmærksom paa, at Krigen kun kunde frembyde smaa og enkelte energiske Episoder, men i sin Helhed maatte og vilde blive defensiv, — vilde Hs. Majestæt ikke tage Bestemmelse, men forlangte Mødet fortsat imorgen. — Hs. Majestæt bemærkede, at Opgivelsen af Londonertractaten muligviis kunde komme til at virke paa hans Stilling i de tiloversblevne Landsdele, en Bemærkning, som neppe er af ham selv, men desværre vistnok ikke uden Betydning. Efter Taflet havde jeg, skjøndt det var Annas Fødselsdag, ingen Ro til at blive hjemme og begav mig til Andræ, som først betvivlede Sagens rigtige Sammenhæng, som jeg havde fremsat den, navnlig den Tvedeling af vore Befuldmægtigede, og «før vilde lade sig støde i en Morter», før han vilde gaae ind paa en forhastet Opgivelse af Integriteten, men dog som det syntes mig, efterhaanden blev noget mindre bestemt og endte, at naar det var givet, at selve Stormagterne aabent reducerede deres egne Underskrifter til Makulatur, da kunde vi naturligvis ikke med Nytte staae alene. —

Tirsdag d. 24. Maj. I Statsraadsmødet tog Kongen strax Ordet og erklærede de Befuldmægtigedes Forslag for et mindre Onde end Krigen, og dermed var da Sagen afgjort. — Hans curieuse Forslag om at høre en Holstener og en Lauenborger.

Onsdag d. 25. Mai. Paa Ministerconferencen foredraget mit Forslag om at lade Orlogscapitainer og Stabsofficerer tillands i Tjenesten rangere efter deres Stabsofficersanciennitet. Monrad fik Spørgsmaalet om Overgeneral bragt

---

[1] Der er flere Damer af Navnet Huygens. I Berl. Tid. $^{29}/_{2}$ 1864 omtales en Frk. Huygens i Berlin, tidligere bosat i Danmark, der tager sig af danske Saarede i tysk Fangenskab. Maaske tænkes der paa hende, idet Mester ved Hærens Haandværkeretat Friedrich Pahl og Fyrværker ved Hærens Laboratorium Peter Nicolaus Neuhaus er to danske Krigsfangne. Deres Forhold var meget vanskelige og haarde, idet de i Febr. 1864 var blevet gjort til Fange af Preusserne i Sundeved, hvorhen de efter Ordre havde begivet sig fra Als for at udforske Fjendens Forhold. De blev for Spioneri dømte til Tugthusarbejde i Spandau og fra dansk Side gjordes der Anstrængelser for at faa dem behandlede som almindelige Krigsfanger. (Akter i U. M.s Arkiv om Krigsfanger og Spioner.)

[2] Den bedste samlede Fremstilling af Forhandlingerne under Londonkonferencen findes i Danmarks Riges Historie VI, 1852—1864 S. 243 f.

paa Bane og foreslog Hansen[1]. Mod Steinmann[2] protesterede Casse[3], og Carlsen[4] foreslog Wilster. Monrad syntes nok at ville have Vesterhavs-Øerne besatte, — men kom samtidig frem med den Fébrierske Plan om Rømning af Als og det nordlige Jylland for at samle Armeen til store og kraftige Foretagender (Transportmidler?). Under Conferencen indløb Brev fra Hs. Majestæt, i hvilket han forlangte, at vore Befuldmægtigede i London som hans personlige Ønske skulde forlange istedetfor Delingslinien Dannevirke, der vilde berøve ham Louisenlund, — en Linie fra Eckernførde tvers over. Telegrapheret efter Kauffmann[5] for at gaae til London.

Torsdag d. 26. Mai. Paa Ministerconferencen gjennemført Forslaget om Forholdet mellem Sø- og Landofficererne. Modsat mig Captlt. Hammers[6] Forslag om 2 à 3 Bat.s Forlæggelse til Vesterhavsøerne. Spørgsmaalet om den commanderende General udsat; Carlsen frygtede for, at Hansen i Spidsen for Armeen skulde ville sprænge Rigsraad og Rigsdag, hvilket Monrad erklærede, at det vilde alle Generalerne. — Rømer[7] kom idag og gjorde sig lækker med det «fine» og det «grove» Spionsystem, hvortil han havde Traadene i sin Haand.

Fredag d. 27. Mai. Talt med Kongen om min Indstilling om Ankjær[8] og om Sø- og Landofficerernes indbyrdes Rangering. Jeg skjænkede ham Lange[9] og han mig Thestrup[10] paa nogen Tid. — I Ministerraadet gjorde jeg ligeoverfor Bispen gjældende, at det var Overcommandoen og ikke Krigsministeriet, som skulde lægge Planer for Krigsføring. — Lt. Bentzon[11], som kom til mig om Spioneriet og vilde have 10000 £ til «det fine», — henholdt jeg til Mandag.

Løverdag d. 28. Mai. I de foregaaende Ministerraad var jeg oftere blevet plaget med Krigsplaner. Jeg havde derfor erklæret, at det ikke er

---

[1] General Christian Frederik Hansen, Krigsminister 11. Juli 1864.

[2] Generalmajor Peter Frederik Steinmann.

[3] Justitsminister Andreas Lorentz Casse.

[4] Indenrigsminister, Stamhusbesidder Hans Rasmussen Carlsen.

[5] Major W. F. L. Kauffmann blev sidst i Maj sendt til London for at yde de danske Befuldmægtigede ved Konferencen militær Vejledning.

[6] Kaptajnløjtnant i Marinen Otto Christian Hammer.

[7] Maaske Fuldmægtig i Krigsministeriet og Kommitteret ved Arméens Intendantur H. C. V. Rømer, men der var flere Officerer af Navnet Rømer i 1864, saa det er meget usikkert, hvem Talen er om.

[8] Major S. Ankjær, der havde været Direktør for Kommandoen, blev 28/5 ansat som Stabschef ved det nørrejyske Korps i Stedet for Kaptajn C. A F. Thomsen.

[9] Oberst Frants Conrad Lange blev 4/7 1864 afsk. som karakteriseret Generalmajor.

[10] Generalløjtnant Hans Nicolai Thestrup afskedigedes 4/12 1864. Det ses ikke, hvad Talen her er om.

[11] Det drejer sig om en forhenværende Officer i østrigsk Tjeneste, P. S. Benzon, Søn af Justitsraad, Borgmester i Slagelse, Peter L. Benzon, der havde fremsat «Forslag om Etablering af et Efterretningsvæsen for Armèen, tildeels ved Hjælp af en Forbindelse paa Søen langs Kysten.» Krigsministeriet overlod Behandlingen af Sagen til Overkommandoen, men denne fandt Planen for uklar, vidtløftig og stort anlagt og der blev vist slet intet ud deraf. (Se bl. Krigsministeriets Skr. til Overkommandoen 5/2 1864 og Svar derpaa 14/2 og 29/5 1864. Krigsmin.s Arkiv).

Krigsmin. men Overcom., som skulde lægge Planer og udføre dem, og jeg skrev derfor idag til Overcom. om at fremkomme med Plan til Operationerne, hvis saadanne atter skulde begynde. Tillige skrev jeg Stjernholm til privatim.

Mandag d. 30. Mai. Efterat have gjort mig bekjendt med Sagen om Tillægene til Krigsm. Embedsmænd foreslog jeg paa Conferencen at stoppe Betalingen, men tilsige paa Rigsraadet at bevirke udredet et Vederlag. Selve Monrad gav imidlertid Anledning til at jeg lod det udbetale for Juni, og tog jeg da i et Circulaire al mulig Reservation med Hensyn til Løftet.

Onsdag d. 1. Juni. Skrevet privat til Stjernholm, om han ikke ønsker Raffenberg[1] afløst, og om det ikke er bedst, at Hegermann kommer over og confererer med Overcommandoen.

Torsdag, d. 2. Juni. Da jeg om Morgenen kom i Ministeriet, blev jeg kaldet til Monrad, som viste mig et Telegram fra Krieger, som endte med, at man skulde forberede sig til Krig. Paa Conferencen forelæste jeg det fra Overcom. modtagne Udkast til Krigsoperationer. —

Søndag, d. 5. Juni. Jeg bestemte mig til at tilstaae Enker efter faldne Officerer Qvarteerpenge til den næste Flyttedag (Analogie).

Mandag d. 6. Juni. I Ministerconferencen opkastede jeg Spørgsmaalet om den Forudsætning for Overcommandoens Indstilling af 31. (om Operationerne efter Vaabenstilstanden), at vi ere Herrer i Kattegat, ogsaa kan antages at holde Stik.

Lütken var sikkert nok af den Mening, at vilde Østerrigerne, vare vi det ikke; men Monrad udtalte som sin Overbeviisning, at Englænderne ikke tillode dem at gaae ind. Evacuationen af Jylland, som vilde have været Conseqventsen af Tabet af vort Herredømme tilsøes, blev derfor udsat og Overcommandoen kun givet Raadighed over den Deel, som den i sin Skrivelse havde ønsket bort.

Stort Hastværk i Anledning af Vaabenhvilens forhastede Udløb efter tydsk Opfattelse d. 9. istedetfor den 12. Den Aftale, som paa en tidligere Conference var truffen, at forhøre pr. Telegraph i London, var gaaet i Glemmebogen for Monrad. —

Tirsdag d. 7. Juni. Forinden Statsraadet havde jeg Audients hos Kongen for at tale med ham om 1/2 Husar-Rgt.s Forlæggelse. — Han talte da om forskiellige Paastande, han vilde gjøre i Statsraadet: saasom om Novemberforfatningens Tilbagetagelse paa Rigsraadet, om Monarkiets Integritet som Basis for nye Forhandlinger etc. etc., hvilket han syntes at antage som givet vilde medføre Ministeriets Afgang, og spurgte mig derpaa, om jeg vilde træde ind igjen. Da jeg ikke strax svarede, sagde han: «De betænker Dem,» og bemærkede jeg da, at jeg aldeles ikke følte mig hjemme i Posten. Han sagde mig da nogle Ord om, at Armeen var meget tilfreds med at have faaet mig og dermed var den Samtale forbi.

---

[1] Orlogskaptajn E. Raffenberg afgik 17/6 fra sin Post som Chef for Arméens Transportflaade.

I Statsraad var Hs. Maj. desværre meget uklar; stod imidlertid bestemt paa ikke at ville underskrive Indkaldelsen af Rigsraadet, forinden der var kommet Svar paa den Forespørgsel, som Monrad rykkede frem med at have stillet til de Befuldmægtigede i London, om der efter deres Mening var politisk Betænkelighed ved at sammenkalde Rigsraadet.

Torsdag d. 9. Juni. Paa Minconf. kom jeg atter frem med Spørgsmaalet om Overvægten tilsøes. Monrad gjentog, at der var 80 mod 20 for, at Østrigerne ikke kom ind i Kattegat.

Om Aftenen beordrede jeg Thomsen[1] næste Dag at reise til Nyborg for at forhandle med Overcom. om det nørrejydske Corps og i det Hele sondere Terrainet, om der var nogen Virksomhed, og særligt, hvad man havde tænkt at foretage sig.

Løverdag d. 11. Juni. Thomsen havde modtaget et bedre Indtryk i Hovedqvarteret, end han havde ventet; han fandt nu, at der neppe foruden videre Prøve burde finde noget Skifte Sted i Overcommandoen (af General). I Planen om Rügen havde man stadig bidt sig fast. Max Müller havde været meget «defensiv» og meente, at kunde man end holde det gaaende et Par Maaneder, maatte man derefter opgive Evret. Der vilde altsaa ikke ved at tage ham til Overgeneral — den yderste Yderlighed — vindes noget i Action.

Foranstaltet Skifte i Efterretningsvæsenet ved foreløbig at slutte Accord med Hertz efter at have talt med Crone[2].

Paa Ministerconf. fortalte Monrad, at Kongen endnu igaaraftes ikke havde villet underskrive Rigsraadsindkaldelsen, men begjært Udsættelse til Mandag. Hvis Kongen da ikke underskrev, skulde hele Ministeriet indgive sin Dimission.

Mandag d. 13. Juni. Kongen havde underskrevet. Tilsagt til Audients hos Enkedronningen[3], som ogsaa kom med disse penible hjerteskjærende Udtalelser, at hun havde hørt saa meget Godt om mig, og at det derfor glædede hende, at jeg, en yngre Mand, havde overtaget Posten i dette farefulde Øieblik etc. etc.

Onsdag d. 15. Juni. Skrevet til Stjernholm om, at Arbeiderne paa Fyen (Batterierne langs Beltet) synes at være meget tilbage og at Alt, hvad der «om ogsaa lidt knebent» er foreneligt med Vilkaarene for Vaabenhvilen, maatte gjøres. Forespurgt om Gerlach havde inspiceret samt om, hvor Hovedqvarteret agtes anbragt efter Vaabenhvilen.

Torsdag d. 16. Juni. I det Geheimestatsraad, hvor det engelske Voldgiftsspørgsmaal var for, udtalte jeg min Mening om, at det burde antages. — Hs. Maj. var strax imod det og kom tilbage til at forlange Integritet, ja blot Personalunion.

---

[1] Kaptajn C. A. F. Thomsen var $^{28}/_{5}$ blevet ansat ved Direktionen for Kommandoen (Generalstabsværket III, 122).

[2] Politiinspektør H. Hertz afløste $^{25}/_{6}$ Sylow som Chef for Efterretningsvæsenet. — W. C. Crone, Politidirektør i København.

[3] Caroline Amalie, Christian VIII's Enke.

Fredag d. 17. Juni. Om Morgenen overrakte jeg Monrad min Dimission. Det overraskede ham aabenbart, og han værdigede vist i henved en Time at gjøre mig adskillige fortrolige Meddelelser, tilføiende at det ikke gik an altid og til Alle at gjøre saadanne. Hovedsagen var da, at han fra engelsk Side troede at have Vished for, at Toryerne ville styrte Russell, at de havde færdigt deres Program: at understøtte med Vaabenmagt Dannevirke-Linien og eventuelt vende tilbage til Londonertractaten; at Paget[1] havde besværget ham ikke at forlænge Vaabenhvilen og endelig, at Ministeriet ved i dets Heelhed ligeoverfor Kongen at holde paa Voldgiften vilde lade Kongen faae Fordelen af at staae som den, der holdt paa det gode gamle Dannevirke, medens det ikke blev bekjendt, hvad der laae bagved i Kongens Tanke.

Han bad mig foreløbig beholde min Ansøgning, og da jeg erklærede nu at kunne opgive ham Personer — hvilket jeg ved min Tiltrædelse ikke havde havt saa let ved — og nævnte Wilster og Beck[2] som Personer, der vilde passe godt til Forholdene, spurgte han, om jeg vilde være Directeur under Hansen. Om Middagen var han hos Kongen for at faae det telegraphiske Svar til London bestemt. Han kom tilbage og berettede, at Kongen stod fast paa, at der efter Afslaget paa Voldgiften skulde følge et Tilbud om Slesvig-Holsteen i Personalunion, hvilket Monrad erklærede ikke at kunne udfærdige. Kongen havde da sagt, at han vilde forsøge at finde andre Raadgivere, og saaledes sidde vi da, men uden at indgive vore Dimissioner.

Vedel[3], som var tilstede, foreslog en Redaction af Svaret, som var det Regjeringen, der ikke vilde Voldgiften, — men nu skyndte Bispen sig med at erklære, at han Pokker ikke vilde have Ansvaret for at afvise Voldgiften, det skulde være Kongen, som sagde nei, og som vilde sætte et andet Forslag istedet, hvorom Enighed imidlertid endnu ikke var opnaaet.

Løverdag d. 18. Juni. Da det paa Ministerconferencen oplystes, at man først Mandag kunde faae Spørgsmaalet klaret, om Ministeriet i sin Heelhed skulde gaae, leverede jeg Monrad min Dimission, sigende, at det var bedst, den beroede hos ham. Om Aftenen fik jeg hos Andræ høist interessante Commentarer til nogle forblommede Yttringer af Bispen om Formiddagen, hvilke nok tydede paa en Retraite i Retning af det engelske Forslags Modtagelse, og navnlig fik jeg at vide, at der var svaret med to Depecher, en officiel, der ligefrem afslog Arbitragen og en confidentiel, der aabner Udsigt til en modificeret Modtagelse.

Mandag d. 20. Juni. Ministerconference hos den syge Marineminister. Sin Frontforandring foretog Monrad, begyndende med den Fortælling, at Vedel paa egen Haand havde afsendt den hemmelige Depeche, hvis Indhold imidlertid ikke havde tiltalt de Befuldmægtigede. Da Kongen endnu havde forbeholdt sig Tid til i Eftermiddag, indgaves en Dimission, som undertegnedes af os

---

[1] Engelsk Gesandt i København Sir August Paget.

[2] Oberstløjtnant Hans Charles Johannes Beck.

[3] Direktør i Udenrigsministeriet Peter August Vedel.

Alle paa Johansen[1] nær. — Statsraad Kl. $3^1/_2$, hvor Kongen begyndte med at meddele, at han ikke modtog vor Dimission. Monrad tilbød Arbitrage, men Kongen holdt fast paa Slien ifølge et Brev, han havde modtaget fra Prindsen af Wales. Jeg talte ivrigt for Modtagelsen af Arbitrage, men forgjæves og modtog ikke destomindre efter Statsraadet Kongens Tak, fordi jeg havde staaet ham bi. — Kongen vilde endelig have Vaabenhvilen forlænget 14 Dage; der telegrapheredes til Underhandlerne i den Anledning med Forespørgsel, om de syntes om dette.

Tirsdag d. 21. Juni. Paa Ministerconferencen fremhævede Monrad sin Upartiskhed mellem de forskiellige Anskuelser og foreslog, at, da Uenigheden nu altsaa nærmest var mellem Kongen og mig, skulde jeg lade det beroe med min Dimission. Jeg lod da gaae.

Torsdag d. 23. Juni. Paa Ministerconf. foreløbig foredraget Indholdet af den Instrux, jeg tænkte mig udfærdiget til Gerlach, om hans Opgave og hans frie Disposition over Tropperne, saaledes at han endog, om han vilde, i fornødent Fald kan evacuere de secundaire Positioner: Als og det nordlige Jylland. Til Kongen indsendt en Beretning om Armeen og Virksomheden under Vaabenhvilen.

Løverdag d. 25. Juni. Afsendt Instrux til Overcom., i hvilken den gives frie Hænder og bemyndiges til, naar den finder det nødvendigt, at evacuere Jylland og Als. Denne Instruction var mundtlig foredraget Hs. Majestæt Dagen iforveien (paa Christiansborg) samt Ministerraadet — og idag oplæst i Conferencen.

Om Aftenen sent talte jeg med Monrad, der kjendelig var urolig over ikke at have arbeidet paa Arbitrage.

Mandag d. 27. Juni. I Anledning af Overcommandoens Anmeldelse om, at den allerede forinden Modtagelsen af Instruxen af 25. havde paatænkt en yderligere Reduction af det hegermannske Korps end den stedfundne (2 Inf. Rgter), mens vi mod Overcommandoens Dispositioner havde ikke faa Bemærkninger at gjøre, — afsendte jeg om Aftenen Thomsen til Odense for at conferere med Overcommandoen.

Onsdag d. 29. Juni. Strax ved Modtagelsen af Sorgensbudskabet om Als, begav jeg mig op i Ministeriet og sendte først Schmidten og derpaa Lorentzen[2] til Marinen for at skaffe Skibe, hvilket efter Omstændighederne lykkedes godt. Kl. 12 blev jeg beordret at møde hos Kongen, der var temmelig forknyt, meget vred paa Monrad og spurgte mig, om jeg vilde danne et Cabinet. — For begge Thing maatte jeg gjøre Meddelelse.

Torsdag d. 30. Juni. Da Steinmann nu ved Als' Tab var bleven disponibel, talte jeg med Monrad om hans Ansættelse som commanderende General. Monrad syntes imidlertid ligesom jeg, at man dog burde oppebie lidt om Overgangen til Als og om Kampens første Stadier. Kundskab herom

[1] Minister for Slesvig Christian Gottfried Vilhelm Johannsen.

[2] Kaptajn Johan Frederik Lorentzen, til Tjeneste i Krigsministeriet.

søgtes indhentet ved pr. Telegraph at anmode Overcom. om telegraphisk Meddelelse!

Fredag d. 1. Juli. Efter Statsraadet forhandlet med Kongen om Steinmann. Kongen udtalte af sig selv, at det var bedst først at see, hvad der var passeret paa Als og at det gjorde ham ondt netop nu for Gerlach.

Søndag d. 3. Juli Telegraphdepechen fra Langøre om Preussernes Tog fra Aarhuus til Samsøe afsendt fra Langøre 5^{50} modtog jeg ved min Ankomst i Ministeriet Kl. 6^{25} Den var da i Afskrift sendt til Marineministeren og Thomsen. Jeg sendte Bud efter Marineministeren; men han var paa Landet og sagdes først at komme hjem Kl. 9. Kl. 7³/₄ kom Thomsen og afsendte da Telegrammer til Langøre og Overcommandoen.

Mandag d. 4. Juli. Hos Hs. Maj. refereret Indstillingen om Steinmann, efter at derom først var forhandlet paa Ministerconferencen. Hs. Maj. udnævnte mig efter Lundings Anbef. (ikke som Krigsminister) til Command. af 2. Orden. Kongen forlangte som sædvanlig Betænkningstid; jeg bad om Sagerne (Gerlach—Steinmann, Kühle[1] og Svane[2]) til Postens Afgang og fik dem. — Der afgik tillige en Bemyndigelse til at erklære Fyen i Beleiringstilstand. Denne havde jeg refereret paa Ministerconf., men gik for en Sikkerheds Skyld ind til Monrad, forinden jeg om Eftermiddagen undertegnede den, og spurgte om Meningen ikke var, at denne Forretningsgang var tilstrækkelig.

Onsdag d. 6. Juli. Forinden Statsraadet — i hvilket Monrad stillede Forslag om at henvende sig til Frankrig om at mægle Fred — overrakte Kongen mig Commandeurkorset af 2. Klasse. Umiddelbart efter Statsraadet den Steenske Interpellation.[3]

Torsdag d. 7. Juli. Efterat have foreviist Lütken et Brev til Steinmann om at det afgjørende Slag skulde finde Sted paa Søen og Fyen derfor holdes à outrance — og efter at have nævnt Sagen for Monrad — afsendtes Brevet. — Under den Jørgensenske[4] Interpellation blev jeg kaldet ud til Kongen, hvor Quaade var og Monrad senere kom tilstede, og forlangte Hs. Maj, at der øieblikkelig skulde gaae Ordre til Steinmann om at slutte 3 Dages Vaabenhvile. Vi forestillede Hs. Maj., at det kun kunde skee ved at begrundes som Indledning til directe Fredsunderhandlinger, hvorved Planen om directe Henvendelse til Keiseren af Frankrig vilde være krydset. Denne Plan var Hs. Maj. personlig meget imod. Under den vel en Timestid fortsatte Samtale, der som sædvanlig ikke førte til Noget, kom Monrad første Gang frem med den praktiske Skandinavisme, idet han bemærkede at Bjørnstjerna[5] havde slaaet paa materiel Bistand, og udbad Monrad sig Kongens

[1] Kaptajn Nicolai Seyer Kühle blev ⁴/₇ Major i Generalstaben.

[2] Kaptajn af Krigsreserven Laurits Christian Svane blev ⁴/₇ genoptaget som Kaptajn af 1. Klasse som Belønning for «udvist Mod og Konduite».

[3] I Rigsraadets Folketing behandledes ⁶/₇ en Interpellation af Professor Ad. Steen m. H. t. Krigsførelsen.

[4] I Rigsraadets Folketing behandledes ⁷/₇ en Interpellation af Politimester, Justitsraad A. Jørgensen m. H. t. Krigsførelsen.

[5] Oscar Magnus Björnstjerna, svensk-norsk Gesandt i København.

Tilladelse til at maatte fornemme, hvor vidt der maatte kunne faaes nogen Sikkerhed for, at det [var] alvorligt meent, og sige, at vi i saa Fald [var] rede til at modtage Sverrigs Bistand. Kongen svarede herpaa, at han jo altid havde været rede til at modtage Sverrigs Bistand. Jeg bemærkede, at det forekom mig noget uhyggeligt at see Halvøen besat af Tydskere, Øerne af Svenskerne; det var ligesom et Sindbillede paa Delingen; — jeg tilføiede at den egentlig concrete Hjælp maatte være tilsøes. — Jeg spiste sammen med Monrad og sagde han da, at han nu ansaae sig autoriseret til at tale med den svenske Gesandt.

Fredag d. 8. Juli. Om Formiddagen skulde der være Statsraad for at forhandle om vor Sags Overlevering i Keiseren af Frankrigs Hænder. Efter en halv Times Venten kommer Monrad op fra Kongen og meddeler, at Hs. Maj. nu har udtalt Ønsket om at Ministeriet skulde indgive sin Dimission. Denne skrives af Monrad og undertegnes af os Alle. Kongen, som derefter kom tilstede, forekom mig usikker, med Hensyn til om han virkelig havde Nogen i Baghaanden; Monrad var meget sikker paa det Modsatte. Kongen tog en meget smuk Afsked og trykkede mig særdeles hjertelig i Haanden. — Monrad berettede mig siden efter, at han Dags Morgen havde talt med Bjørnstjerna og sagt ham Kongens Ord: at han jo altid havde været rede til at modtage Sverrigs Bistand. Monrad havde fremdeles urgeret, at det fornemmelig var Søhjælpen det kom an paa; at den engelske Chance burde afventes og at Modtagelsen af et Tilbud ikke maatte opfattes som var Hensigten at optage en mere krigerisk Politik men alene at forskaffe os bedre Betingelser ved de forestaaende Fredsunderhandlinger. Han bemærkede at det var nødvendigt at indrette sig saaledes lige overfor Sverrig, «som altid gik paa Rævekløer», at det ikke skulde see ud, som havde vi bortstødt en os tilbudt Hjælp.

Løverdag d. 9. Juli. Hos Monrad var, da jeg til sædvanlig Tid kom tilstede, Lehmann[1] og Lütken. Monrad udviklede for Lehmann, hvorledes han fandt det Pligt, hvis den Carl Moltkeske[2] Combination ikke maatte lykkes, at tilsige Bluhme[3] sin Bistand under Forudsætning, at Bluhme vilde sætte Nationens Interesse over Dynastiets, naturligviis med Tilføielse at han, Monrad, ikke selv vilde indtræde i Cabinettet. Han bemærkede til Lehmann m. H. t. det Skandinaviske, at selv om man vilde byde Svenskerne den danske Krone paa en Tallerken, turde de ikke tage imod den. Lehmann beed paa, efter først at have gjort nogle Bemærkninger som: «naar Tydskerne ville have alt det Tydske, skulde de først og fremmest have Dynastiet.» Lehmann tilbød sig, da han gik, strax i Landsthinget at begynde at virke, men Monrad vel kjendende sin Pappenheimer, bad ham ikke tale til nogen Eneste om Sagen.

Mandag d. 11. Juli. Endelig kom Dimissionen. Modtagelsen fra gamle Hansens Side saa hjertelig, som han kunde anstille den. Han fremkom

[1] Orla Lehmann.

[2] Der var Tale om at Carl Moltke skulde have været Konseilpræsident i det ny Ministerium. Sml. Histor. Tidsskrift VIII Rk.. 5. Bd., Side 83 f.

[3] Christian Albrecht Bluhme, Konseilspræsident 11/7 1864.

med den storartede Idee at udnævne alle de for høiere Bestillinger Lønnede efter deres Charge, altsaa over en lav Sko Capitainer til Majorer, Lter. til Capitainer etc.

Løverdag d. 16. Juli. Natten mellem den 15 og 16. Kl. c. 2½ kom Telegram fra Steinmann om, at en preussisk Oberstlt. om Middagen vilde komme til Snoghøi for at forhandle om Vaabenhvilen, og begjærede Instruction. Jeg begav mig til General Hansen, i hvis Huus jeg saaledes for første Gang holdt mit Indtog ved Nattetid og op ad Kjøkkentrappen. Vi begav os sammen til Bluhme og derfra til Krigsministeriet, som den Gamle først efter endt Expedition forlod Kl. 6½.

Fredag d. 29. Juli. I Landsthinget tog Krieger mig tilside for at tale om Als. Han gjorde samme Paastand, som jeg Dagen iforveien havde hørt af Lehmann: at Ulykken med Als var det værste, som var vederfaredes os. Dette synes imidlertid noget at maatte være betinget af et særegent Standpunkt; thi først kan bemærkes, at Monrad jo som Ministerpræsident havde været beredt, ja som Følge af Févriers Bemærkninger endog opfordret til Evacuation af Als, og dernæst havde jo Tydskerne under Vaabenhvilen, medens vi besad Als, opstillet og fastholdt Linien Aabenraa—Tønder. Krieger kom blandt meget Andet ogsaa med, at Février skulde have yttret, at medens Steinmann paa ethvert andet Sted vilde være bleven stillet for en Krigsret, gjordes han her til Overgeneral.

3 0112 098694349